Eiropas Savienības
Oficiālais Vēstnesis

LV
C sērija

C/2026/3896

20.7.2026.

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

Norādījumu dokuments [1] par Regulu (ES) 2023/1115 par neatmežojošiem izstrādājumiem [2]

(C/2026/3896)

Saturs

Lappuse

1. TERMINU "LAIST TIRGŪ", "DARĪT PIEEJAMU TIRGŪ" UN "EKSPORTS" DEFINĪCIJAS 3
   a) Laist tirgū 4
   b) Darīt pieejamu tirgū 4
   c) Eksports 5
2. TERMINU "TIRGUS DALĪBNIEKS", "LEJASPOSMA TIRGUS DALĪBNIEKS", "MIKRO VAI MAZAIS PRIMĀRAIS TIRGUS DALĪBNIEKS" UN "TIRGOTĀJS" DEFINĪCIJA 5
   a) Tirgus dalībnieks 5
   b) Mikro vai mazais primārais tirgus dalībnieks 7
   c) Lejasposma tirgus dalībnieks 7
   d) Tirgotājs 7
3. SPĒKĀ STĀŠANĀS DIENA un PIEMĒROŠANAS LAIKA GRAFIKS 8
4. PIENĀCĪGA PĀRBAUDE 10
   a) Riska novērtējums un riska mazināšana (10. un 11. pants) 11
   b) Nenozīmīgs risks 12
   c) Mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku pienākumi 12
   d) Lejasposma tirgus dalībnieku un tirgotāju pienākumi 13
   e) Vienkāršota pienācīga pārbaude gadījumos, kad sagāde notiek no zema riska valstīm 13
   f) Mijiedarbība ar Direktīvu par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un Piespiedu darba regulu 14
5. JĒDZIENA "PIEGĀDES ĶĒDES SAREŽĢĪTĪBA" SKAIDROJUMS 14
6. LIKUMĪBA 15
   a) Attiecīgie ražotājvalsts tiesību akti 15
   b) Pienācīga pārbaude attiecībā uz likumību 17
7. IZSTRĀDĀJUMU APTVĒRUMS 19
   a) Skaidrojums par iepakojumu un iepakojuma materiāliem 19
   b) Skaidrojums par atkritumiem un atgūtiem un reciklētiem izstrādājumiem 20
8. PIENĀCĪGU PĀRBAUŽU SISTĒMAS REGULĀRA UZTURĒŠANA 22
9. SALIKTI IZSTRĀDĀJUMI 22
10. SERTIFIKĀCIJU UN TREŠĀS PERSONAS VERIFIKĀCIJAS SHĒMU LOMA RISKA NOVĒRTĒŠANĀ UN RISKA MAZINĀŠANĀ 24
    a) Sertifikāciju un trešās personas verifikācijas shēmu loma 24
    b) Pamatinformācija 26

(1) Nekas šajā norādījumu dokumentā nedz aizstāj, nedz aizvieto tiešu atsauci uz aprakstītajiem juridiskajiem instrumentiem, un Komisija neuzņemas atbildību par zaudējumiem vai kaitējumu, kas radies šajā dokumentā pieļautu kļūdu vai izteiktu apgalvojumu dēļ. Galīgus spriedumus par regulas interpretāciju var pieņemt tikai Eiropas Savienības Tiesa.

(2) OV L 150, 9.6.2023., 206. lpp. ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2023/1115/oj.

11. IZMANTOŠANA LAUKSAIMNIECĪBĀ 27
1. Ievads 27
2. Skaidrojums par meža pārveidošanu par zemi, ko nav paredzēts izmantot lauksaimniecībā 28
3. Termina "mežs" definīcija 29
4. Termina "izmantošana lauksaimniecībā" definīcija un izņēmumi 30
a) Lauksaimniecības nolūka skaidrojums 30
b) Skaidrojums par dominējošo zemes izmantojumu 31
c) Termina "lauksaimniecības plantācija" definīcija 32
d) Termina "agromežsaimniecības sistēma" skaidrojums 32
5. Skaidrojums par zemes izmantojumu gadījumā, ja vienā un tajā pašā platībā ir vairāki zemes izmantojumi, un par zemes reģistru un kadastrālo karšu izmantošanu 33

IEVADS

Regula (ES) 2023/1115, ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmpreces un izstrādājumus, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 995/2010 (turpmāk "ESAR"), konkrēti, tās 15. panta 5. punkts noteic, ka Komisija var izstrādāt vadlīnijas, lai atvieglotu regulas saskaņotu īstenošanu.

Šā norādījumu dokumenta mērķis ir sniegt informāciju par dažiem ESAR aspektiem. Tas neaizstāj, nepapildina un negroza ESAR noteikumus, ar ko nosaka juridiskas saistības. Šis norādījumu dokuments nebūtu jāuztver izolēti; tas jāizmanto kopsakarā ar tiesību aktu, nevis kā atsevišķs dokuments.

Tomēr šis norādījumu dokuments ir noderīgs atsauces materiāls ikvienam, kam jāpilda ESAR prasības, jo tajā sīkāk skaidrotas specifiskas tiesību akta daļas, proti, tas var kalpot par orientieri tirgus dalībniekiem un tirgotājiem. ESAR īstenošanas un izpildes panākšanas procesā tas var lieti noderēt arī valstu kompetentajām iestādēm un izpildinstitūcijām, kā arī valstu tiesām.

Šajā dokumentā aplūkotie jautājumi tika apspriesti un izstrādāti sadarbībā ar norīkotiem dalībvalstu pārstāvjiem. Kad ESAR piemērošanā būs uzkrāta lielāka pieredze, varēs iztirzāt vēl citus jautājumus, un tad norādījumu dokuments tiks attiecīgi pārskatīts.

Attiecībā uz visiem šajā norādījumu dokumentā aplūkotajiem jautājumiem jānorāda, ka saskaņā ar 43. apsvērumu regulas definīcijas balstās uz darbu, ko veikusi Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (*FAO*), Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*IPCC*), Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programma (*UNEP*) un Starptautiskā Dabas aizsardzības savienība (*IUCN*).

Šā norādījumu dokumenta trešais izdevums skaidrāk un precīzāk apraksta tirgus dalībniekiem un tirgotājiem piemērojamos noteikumus, arī piemērošanas grafika aspektā, un tādā veidā gādā par to, lai pienācīga pārbaude un izsekojamība būtu vienkārša un efektīva. Tas būtu jālasa kopā ar dokumentu "Bieži uzdotie jautājumi", kurā sniegti vēl citi piemēri un skaidrojumi, kas atbild uz plaša ieinteresēto personu loka uzdotajiem jautājumiem.

Proporcionalitātes princips ir viens no vispārējiem Savienības tiesību principiem, kas piemērojams Savienības tiesību aktu interpretēšanā un izpildes panākšanā ([3]), kura ietver Savienības tiesību aktu izpildes panākšanu dalībvalstīs, ņemot vērā arī attiecīgos Līguma noteikumus.

1. TERMINU "LAIST TIRGŪ", "DARĪT PIEEJAMU TIRGŪ" UN "EKSPORTS" DEFINĪCIJAS

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 2. pants "Definīcijas", 4. pants "Tirgus dalībnieku pienākumi", 4.a pants "Vienkāršots režīms mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem", 5. pants "Lejasposma tirgus dalībnieku un tirgotāju pienākumi"

Tirgus dalībnieku pienākumi, kas piemērojami saskaņā ar 4. un 4.a pantu, un lejasposma tirgus dalībnieku pienākumi, kas piemērojami saskaņā ar 5. pantu, ir spēkā, kad attiecīgos izstrādājumus paredzēts "laist tirgū" vai "eksportēt" vai kad tie tiek "laisti tirgū" vai "eksportēti". Tirgotāju pienākumi, kas piemērojami saskaņā ar 5. pantu, ir spēkā, kad attiecīgās pirmpreces vai attiecīgos izstrādājumus paredzēts "darīt pieejamus tirgū" vai kad tie tiek "darīti pieejami tirgū".

Pārskats ar scenārijiem, kuros skaidrots, kādi pienākumi tirgus dalībniekiem, lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem jāpilda, kad viņi attiecīgos izstrādājumus laiž vai dara pieejamus Savienības tirgū vai eksportē no tā, ir dots ESAR piegādes ķēžu infografikās.

([3]) Vēl citu informāciju par īstenošanu skatīt arī dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi", kas pieejams šeit: "Deforestation Regulation implementation" – Eiropas Komisija (europa.eu).

a) **Laist tirgū**

Saskaņā ar 2. panta 16. punktu "laist tirgū" attiecīgo pirmpreci vai attiecīgo izstrādājumu nozīmē to **pirmo reizi** darīt pieejamu Savienības tirgū. Attiecīgās pirmpreces vai attiecīgos izstrādājumus, kas jau tikuši laisti Savienības tirgū, definīcija neaptver. Neatkarīgi no tā, vai attiecīgā pirmprece vai izstrādājums ir ražots kā atsevišķa vienība vai sērijveidā, jēdziens "laist tirgū" attiecas uz katru attiecīgo pirmpreci vai izstrādājumu atsevišķi, nevis uz izstrādājuma veidu.

b) **Darīt pieejamu tirgū**

Saskaņā ar 2. panta 18. punktu attiecīgais izstrādājums tiek "darīts pieejams tirgū", ja to **piegādā**:

— **izplatīšanai, patēriņam vai izmantošanai Savienības tirgū**, tātad attiecīgajai pirmprecei vai izstrādājumam fiziski jāatrodas ES pēc tam, kad tas vai nu ievākts vai ražots ES, vai arī importēts ES, kur tam piemērota muitas procedūra "laišana brīvā apgrozībā". Attiecīgie izstrādājumi, kas importēti ES, "Savienības preču" statusu iegūst tikai pēc tam, kad tie ievesti Savienības muitas teritorijā un muita tos laidusi brīvā apgrozībā. Attiecīgos izstrādājumus, kam piemērotas citas muitas procedūras, nevis "laišana brīvā apgrozībā" (piem., uzglabāšana muitas noliktavā, ievešana pārstrādei, pagaidu ievešana, tranzīts), par laistiem tirgū ESAR nozīmē neuzskata,

un

— piegādā, **veicot komercdarbību**, tātad ar uzņēmējdarbību saistītā kontekstā, kā definēts 2. panta 19. punktā. Savukārt komercdarbības var tikt veiktas par maksu vai bez maksas. ESAR darbības jomā ietilpst gan piegāde nekomerciāliem patērētājiem, gan darbības, par kurām netiek maksāts (piem., ziedojumi vai darbības, ko veic bez atlīdzības). Nekomerciāliem patērētājiem regula prasības neuzliek, jo privāta izmantošana un patēriņš ESAR darbības jomā neietilpst.

Tātad **"darīt pieejamu tirgū"** būtu jāsaprot kā darbība, kas notiek, kad tirgotājs attiecīgos izstrādājumus Savienības tirgū piegādā i) izplatīšanai, patēriņam vai izmantošanai un to dara, ii) veicot komercdarbību.

Savukārt **"laist tirgū"** būtu jāsaprot kā darbība, kas notiek, kad tirgus dalībnieks, i) veicot komercdarbību, attiecīgo izstrādājumu Savienības tirgū ii) izplatīšanai, patēriņam vai izmantošanai dara pieejamu iii) pirmo reizi.

Jēdzienu "tirgus dalībnieks", "mikro vai mazais primārais tirgus dalībnieks", "lejasposma tirgus dalībnieks" (ESAR 2. panta 15., 15.a un 15.b punkts) un "veicot komercdarbību" (ESAR 2. panta 19. punkts) definīcijas, lasītas kopsakarā, nozīmē, ka ikvienai personai, kas attiecīgo izstrādājumu laiž tirgū:

a) izplatīšanai komerciāliem vai nekomerciāliem patērētājiem, piemēram, pārdošanai vai bezmaksas izplatīšanai,

b) pārstrādei vai

c) izmantošanai savā darījumdarbībā,

būs jāizpilda ESAR prasības.

Tātad ar jēdzienu **"attiecīgie izstrādājumi, ko ieved tirgū"** būtu jāsaprot attiecīgie izstrādājumi, kas vienlaikus:

— ir deklarēti, lai tiem piemērotu muitas procedūru "laišana brīvā apgrozībā", un paredzēti laišanai Savienības tirgū. Par laistiem Savienības tirgū uzskata tikai tos izstrādājumus, kurus muita ir laidusi brīvā apgrozībā. Citas muitas procedūras, nevis "laišana brīvā apgrozībā" (piem., uzglabāšana muitas noliktavā, ievešana pārstrādei, pagaidu ievešana, tranzīts), ESAR darbības jomā neietilpst,

un

— ir paredzēti laišanai Savienības tirgū, t. i., piegādāti, "veicot komercdarbību" (uzņēmumu darījumi ar uzņēmumiem (*B2B*) un ar patērētājiem (*B2C*));

— Izstrādājumi, kas paredzēti tieši privātai lietošanai vai patēriņam (“patērētājs patērētājam” (*C2C*)) Savienības muitas teritorijā (piem., privātpersona, atgriežoties no ceļojuma ārpus ES, šādus izstrādājumus ieved privātai lietošanai vai patēriņam), ESAR darbības jomā neietilpst.

c) **Eksports**

Saskaņā ar 2. panta 37. punktu “eksports” ir Regulas (ES) Nr. 952/2013 ([4]) 269. pantā noteiktā muitas eksporta procedūra, kas attiecas uz Savienības precēm, kuras paredzēts no Savienības muitas teritorijas izvest.

Regulas (ES) Nr. 952/2013 269. pantā teikts, ka eksporta procedūru nepiemēro a) precēm, kam piemēro izvešanas pārstrādei procedūru; b) precēm, ko izved no Savienības muitas teritorijas pēc tam, kad uz tām ir attiecināta galapatēriņa procedūra; c) gaisa kuģu vai kuģu vajadzībām piegādātajām precēm, kuras ir atbrīvotas no PVN vai akcīzes nodokļa, neatkarīgi no gaisa kuģa vai kuģa galamērķa, un par kurām ir vajadzīgs pierādījums par šādu piegādi; d) precēm, uz kurām attiecas iekšējā tranzīta procedūra; e) precēm, kas uz laiku izvestas no Savienības muitas teritorijas saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 952/2013 155. pantu.

Regulas (ES) Nr. 952/2013 270. pantā aprakstītais reeksports ESAR darbības jomā neietilpst. Reeksports šajā kontekstā nozīmē, ka attiecīgā pirmprece vai attiecīgais izstrādājums nav ieguvis “Savienības preču” statusu un no Savienības muitas teritorijas tiek izvests, piemēram, pēc reeksporta deklarācijas iesniegšanas.

Tāpēc ar jēdzienu “attiecīgie izstrādājumi, ko izved no tirgus” būtu jāsaprot attiecīgie izstrādājumi, kurus, veicot komercdarbību, deklarē, lai tiem piemērotu muitas procedūru “eksports”.

2. TERMINU “TIRGUS DALĪBNIEKS”, “LEJASPOSMA TIRGUS DALĪBNIEKS”, “MIKRO VAI MAZAIS PRIMĀRAIS TIRGUS DALĪBNIEKS” UN “TIRGOTĀJS” DEFINĪCIJA

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi: *ESAR 2. pants “Definīcijas”, 7. pants “Trešās valstīs iedibinātu tirgus dalībnieku veikta laišana tirgū”*

Tas, vai fiziska vai juridiska persona ir kvalificējama par tirgus dalībnieku, lejasposma tirgus dalībnieku vai tirgotāju, ir jānovērtē katra attiecīgā izstrādājuma gadījumā atsevišķi. Ja minētā persona laiž tirgū, eksportē un/vai dara pieejamus tirgū vairākus attiecīgos izstrādājumus, tai vienlaikus var būt vairākas lomas atkarībā no tās pozīcijas katra izstrādājuma piegādes ķēdē.

a) **Tirgus dalībnieks**

Saskaņā ar 2. panta 15. punktu **tirgus dalībnieks** ir jebkura fiziska vai juridiska persona, kas

— attiecīgos izstrādājumus laiž tirgū vai eksportē,

— veicot komercdarbību, un

— kas nav lejasposma tirgus dalībnieks.

Lai tirgus dalībniekus varētu identificēt konsekventi, to lomu var nošķirt, vadoties pēc tā, kā attiecīgie izstrādājumi tiek laisti Savienības tirgū, un tas atšķiras atkarībā no tā, vai izstrādājumi ražoti ES teritorijā vai ārpus tās.

— Ja attiecīgie izstrādājumi saskaņā ar 2. panta 14. punktu ir ražoti **Eiropas Savienībā**, tirgus dalībnieks parasti ir persona, kas tos izplata pēc to saražošanas.

([4]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 952/2013 (2013. gada 9. oktobris), ar ko izveido Savienības Muitas kodeksu (OV L 269, 10.10.2013., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/952/oj).

— Ja attiecīgās pirmpreces vai attiecīgie izstrādājumi ir ražoti **ārpus ES**:

  — tirgus dalībnieks parasti ir persona, kas brīdī, kad attiecīgās pirmpreces vai attiecīgie izstrādājumi tiek deklarēti, lai tiem piemērotu muitas procedūru "laišana brīvā apgrozībā", darbojas importētāja statusā. Importētājs ir persona, kas norādīta attiecīgajā muitas deklarācijas datu elementā, proti;

    — "importētājs", kas norādīts datu elementā 13 04 000 000 (Deleģētās regulas (ES) 2015/2446 ([5]) B pielikums);

    — datu elements DE 3/15 iepriekšējā ES muitas datu modeļa (*EUCDM*) versijā,

    — "saņēmējs", kas norādīts vienotā administratīvā dokumenta 8. ailē;

  — ja persona, kas importētāja statusā darbojas brīdī, kad attiecīgās pirmpreces vai attiecīgie izstrādājumi tiek deklarēti, lai tiem piemērotu muitas procedūru "laišana brīvā apgrozībā", nav iedibināta ES, par tirgus dalībnieku tiek uzskatīta arī pirmā fiziskā vai juridiskā persona, kas ir iedibināta Savienībā un attiecīgos izstrādājumus dara pieejamus tirgū, t. i., tā nav tirgus dalībnieks saskaņā ar 2. panta 15. vai 15.a punktā doto definīciju, taču tai ir jāpilda 7. pantā noteiktie tirgus dalībnieka pienākumi. Šī prasība papildina ārpus Savienības iedibināta tirgus dalībnieka pienākumus, un tās mērķis ir nodrošināt, ka vienmēr ir vismaz viens atbildīgais dalībnieks, kas iedibināts ES;

  — ja attiecīgajam izstrādājumam piemēro muitas procedūru "laišana brīvā apgrozībā" un to piegādā tieši galapatērētājam (piem., tiešsaistes vai tālpārdošanas gadījumā), patērētājs (t. i., fiziska persona, kas rīkojas ar tās komercdarbību, darījumdarbību, amatniecisko darbību vai profesiju nesaistītos nolūkos) par tirgus dalībnieku ESAR nozīmē nekad netiek uzskatīts, pat ja muitas deklarācijā viņš ir norādīts ailē "importētājs". Tirgus dalībnieks ir persona, kas faktiski piegādā izstrādājumu, veicot komercdarbību 2. panta 18. un 19. punkta nozīmē, piemēram, ražotājs, pārdevējs, tiešsaistes mazumtirgotājs vai izpildes pakalpojumu sniedzējs. Papildu informācija par e-komercijas specifiku ir pieejama dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi".

— Ja attiecīgos izstrādājumus **importē** ES, "tirgus dalībnieka" definīcija nav atkarīga no izstrādājuma īpašumtiesību maiņas, un arī citas līgumiskas vienošanās to neietekmē.

— Ja tirgū laiž **iekšzemes** izstrādājumu, tirgus dalībnieks parasti ir persona, kurai pirmprece vai izstrādājums pieder pārdošanas brīdī. Tomēr tas var būt atkarīgs no līgumiskās vienošanās individuālajiem apstākļiem. Ja persona noslēdz līgumu, ar kuru tā atļauj otrai līguma pusei ražot attiecīgo pirmpreci, ražojošo līgumslēdzēju pusi par tirgus dalībnieku uzskata tad, ja tā par izstrādājuma īpašnieku tieši un automātiski kļūst ražošanas darbības rezultātā (piem., koku nogāšanas vai teļa piedzimšanas rezultātā). Tas neattiecas uz gadījumiem, kad piemērojamie valsts tiesību akti vai līgums paredz, ka fiziska vai juridiska persona īpašumtiesības pēc ražošanas nodod otrai līguma pusei (atsaucei sk. 2024. gada 21. novembra spriedumu lietā C-370/23 ([6])).

— Ja attiecīgos izstrādājumus no Savienības **eksportē**, tirgus dalībnieks parasti ir persona, kas brīdī, kad attiecīgie izstrādājumi tiek deklarēti, lai tiem piemērotu muitas eksporta procedūru, darbojas eksportētāja statusā. Eksportētājs ir persona, kas norādīta attiecīgajā muitas deklarācijas datu elementā, proti,

  — "eksportētājs", kas norādīts datu elementā 13 01 000 000 (Deleģētās regulas (ES) 2015/2446 B pielikums),

  — datu elements DE 3/1 iepriekšējā ES muitas datu modeļa (*EUCDM*) versijā,

  — "nosūtītājs/eksportētājs" vienotā administratīvā dokumenta 2. ailē.

([5]) Komisijas Deleģētā regula (ES) 2015/2446 (2015. gada 28. jūlijs), ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 952/2013 attiecībā uz sīki izstrādātiem noteikumiem, kuri attiecas uz dažiem Savienības Muitas kodeksa noteikumiem (OV L 343, 29.12.2015., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2015/2446/oj).

([6]) ECLI:EU:C:2024:972.

Pakalpojumu sniedzēji, kas piedāvā loģistikas vai tehniskā atbalsta pakalpojumus, piemēram, ekspeditori, pārvadājumu aģenti vai muitas pārstāvji, un kam nav īpašumtiesību vai līdzīgu tiesību uz izstrādājumiem, ar kuriem tie rīkojas, nav nedz "tirgus dalībnieki", nedz "tirgotāji" regulas nozīmē, ja viņi izstrādājumus nelaiž vai nedara pieejamus tirgū un neeksportē.

Tirgus dalībnieku loma un pienākumi ir sīkāk izskaidroti, izmantojot scenārijus, kas iekļauti ESAR piegādes ķēdes infografikās un dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi".

b) **Mikro vai mazais primārais tirgus dalībnieks**

Saskaņā ar 2. panta 15.a punktu **mikro vai mazais primārais tirgus dalībnieks** ir fiziska persona Direktīvas 2013/34/ES 3. panta 1. punkta nozīmē vai mikrouzņēmums vai mazais uzņēmums minētā panta 2. punkta pirmās daļas nozīmē, kas – neatkarīgi no tā juridiskās formas – ir iedibināts valstī, kura saskaņā ar ESAR 29. pantu klasificēta kā zema riska valsts, un

i) kas tieši laiž tirgū vai eksportē attiecīgos izstrādājumus,

ii) kurus šis tirgus dalībnieks pats ir izaudzējis, ievācis vai ieguvis attiecīgajos zemes gabalos vai – attiecībā uz liellopiem – novietnēs, kas atrodas minētajā valstī,

iii) un kas to dara, veicot komercdarbību.

Tas ietver tirgus dalībniekus, kuri pārsniedz vismaz divas no trim Direktīvas 2013/34/ES 3. panta 1. punktā un 2. punkta pirmajā daļā noteikto kritēriju robežvērtībām, bet kuri var pierādīt, ka ar attiecīgajām pirmprecēm un attiecīgajiem izstrādājumiem saistītās daļas no bilances kopsummas, neto apgrozījuma un vidējā darbinieku skaita finanšu gadā vismaz divas no trim minēto kritēriju robežvērtībām nepārsniedz.

Termins "mikro vai mazais primārais tirgus dalībnieks" ir 2. panta 15. punktā definētā termina "tirgus dalībnieks" apakštermins. Ja vien nav norādīts citādi, jebkura atsauce uz "tirgus dalībnieku" šajos norādījumos jāsaprot kā atsauce, kas ietver arī "mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku".

Mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku loma un pienākumi ir sīkāk izskaidroti scenārijos, kas iekļauti ESAR piegādes ķēdes infografikās un dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi".

c) **Lejasposma tirgus dalībnieks**

Saskaņā ar 2. panta 15.b punktu **lejasposma tirgus dalībnieks** ir jebkura fiziska vai juridiska persona:

— kas laiž tirgū vai eksportē attiecīgos izstrādājumus, kuri izgatavoti, izmantojot attiecīgos izstrādājumus,

— kurus visus aptver pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija,

— un kas to dara, veicot komercdarbību.

Tāpēc lejasposma tirgus dalībnieks ir persona, kura laiž tirgū vai eksportē attiecīgo izstrādājumu, kas izgatavots, izmantojot citus attiecīgos izstrādājumus, kurus visus aptver pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija. Parasti tas nozīmē laist tirgū attiecīgo izstrādājumu, kas klasificēts ar jaunu HS kodu un izgatavots, izmantojot citus attiecīgos izstrādājumus (piemēram, sastāvdaļas vai izejvielas), kurus pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija jau aptver. Eksporta gadījumā lejasposma tirgus dalībnieka lomu nosaka atkarībā no tā, vai viņš eksportē attiecīgo izstrādājumu, kuru jau iepriekš ir aptvēris pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija, vai attiecīgo izstrādājumu, kas izgatavots, izmantojot citus attiecīgos izstrādājumus (piemēram, sastāvdaļas vai izejvielas), kurus jau iepriekš ir aptvēris pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija.

Piemēram, šokolādes ražotājs, kas pērk kakao pupiņas (HS kods 1801 00, ietilpst darbības jomā) Savienības tirgū un pēc tam ražo šokolādes tāfelītes (HS kods 1806, ietilpst darbības jomā) un laiž tās Savienības tirgū vai eksportē, tiktu uzskatīts par lejasposma tirgus dalībnieku.

Lejasposma tirgus dalībnieku loma un pienākumi ir sīkāk izskaidroti scenārijos, kas iekļauti ESAR piegādes ķēdes infografikās un dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi".

d) **Tirgotājs**

— Saskaņā ar 2. panta 17. punktu **tirgotājs** ir jebkura persona, kas darbojas piegādes ķēdē, nav tirgus dalībnieks vai lejasposma tirgus dalībnieks un attiecīgos izstrādājumus dara pieejamus tirgū,

— veicot komercdarbību.

Tāpēc tirgotājs ir jebkura juridiska persona, kas neietilpst "tirgus dalībnieka" vai "lejasposma tirgus dalībnieka" definīcijā (sk. iepriekš) un nelaiž izstrādājumu tirgū, bet gan vienkārši dara to pieejamu tirgū, kā definēts 2. panta 18. punktā.

Tirgotāju loma un pienākumi ir sīkāk izskaidroti scenārijos, kas iekļauti ESAR piegādes ķēdes infografikās un dokumentā "Bieži uzdotie jautājumi".

3. **SPĒKĀ STĀŠANĀS DIENA UN PIEMĒROŠANAS LAIKA GRAFIKS**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 1. panta "Priekšmets un darbības joma" 2. punkts, 37. pants "Atcelšana", 38. pants "Stāšanās spēkā un piemērošanas sākuma datums"

ESAR stājās spēkā 2023. gada 29. jūnijā. Saskaņā ar Regulu (ES) 2025/2650 ([7]), ar ko ESAR regulas noteikumus groza attiecībā uz piemērošanas sākuma datumu, vairums tirgus dalībniekiem, lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem, kā arī kompetentajām iestādēm uzlikto pienākumu, ieskaitot 3.–13., 16.–24., 26., 31. un 32. pantā noteiktos, ir piemērojami no **2026. gada 30. decembra**.

Tirgus dalībniekiem, kas līdz 2024. gada 31. decembrim tikuši iedibināti kā **mikrouzņēmumi vai mazie uzņēmumi** (saskaņā ar Direktīvas 2013/34/ES 3. panta 1. punktu vai, attiecīgi, 3. panta 2. punkta pirmo daļu), 3.–13., 16.–24., 26., 31. un 32. pantā noteiktos pienākumus piemēro no **2027. gada 30. jūnija**. Vienīgais izņēmums ir izstrādājumi, kuri uzskaitīti pielikumā Regulai (ES) Nr. 995/2010, ar ko nosaka pienākumus tirgus dalībniekiem, kas laiž tirgū kokmateriālus un koka izstrādājumus ([8]) (ESKR). Tas nozīmē, ka no regulas spēkā stāšanās dienas (2023. gada 29. jūnija) līdz piemērošanas sākuma datumam (2026. gada 30. decembrim, kas mazajiem uzņēmumiem un mikrouzņēmumiem, kuri iedibināti līdz 2024. gada 31. decembrim, atlikts uz 2027. gada 30. jūniju) ir **pārejas periods**, un tirgus dalībnieki un tirgotāji, kas attiecīgās pirmpreces un izstrādājumus laiž vai dara pieejamus Savienības tirgū vai no tā eksportē pārejas periodā, no galvenajiem ESAR noteiktajiem pienākumiem ir atbrīvoti.

Uz visām pirmprecēm un saistītajiem attiecīgajiem izstrādājumiem, **izņemot kokmateriālus un koka izstrādājumus, kurus aptver ESKR pielikums**, **attiecas tālāk izklāstītie noteikumi** (detalizēti skaidrojumi doti dokumenta "Bieži uzdotie jautājumi" 9. iedaļā).

— Ja attiecīgā pirmprece vai attiecīgais izstrādājums tiek laists tirgū pārejas periodā, kas piemērojams attiecīgajam tirgus dalībniekam, ESAR noteiktos pienākumus šim tirgus dalībniekam nepiemēro.

— Turklāt ESAR pienākumi neattieksies ne uz vienu attiecīgo izstrādājumu, ko lejasposma tirgus dalībnieki vai tirgotāji laiž vai dara pieejamus tirgū pēc piemērošanas sākuma datuma, bet kas pilnībā izgatavots no pirmprecēm vai izstrādājumiem, kuri tirgū tikuši laisti pārejas periodā. Tas nozīmē arī to, ka gadījumos, kad attiecīgās pirmpreces vai izstrādājumus tirgū laiž tirgus dalībnieki, kas ir **mazie uzņēmumi vai mikrouzņēmumi**, tiem atliktā piemērošana (no 2027. gada 30. jūnija) no ESAR pienākumiem atbrīvos arī lejasposma tirgus dalībniekus un tirgotājus, kas darbojas lejup pa piegādes ķēdi un tirgo šos izstrādājumus vai no tiem iegūtus jeb atvasinātus izstrādājumus.

— Iepriekš aprakstītajos gadījumos tirgus dalībniekam būs pienākums tikai vākt pietiekami pārliecinošus un verificējamus pierādījumus par to, ka attiecīgais izstrādājums sākotnēji ticis laists tirgū pirms (atliktā) regulas piemērošanas sākuma datuma.

— Attiecībā uz **attiecīgā atvasinātā izstrādājuma daļām**, kas ražotas, izmantojot citus attiecīgus izstrādājumus, kuri tirgū laisti no 2026. gada 30. decembra (vai – mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu gadījumā – no 2027. gada 30. jūnija), tirgus dalībniekiem un lejasposma tirgus dalībniekiem, kas laiž izstrādājumus tirgū, un tirgotājiem regulā noteiktie standarta pienākumi tiks piemēroti neatkarīgi no tā, ka dažas daļas varētu būt ražotas pārejas periodā.

([7]) OV L, 2025/2650, 23.12.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2025/2650/oj.
([8]) OJ L 295, 12.11.2010, p. 23, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2010/995/oj.

Saskaņā ar **ESAR 1. panta 2. punktu** attiecīgajiem izstrādājumiem, kas **ražoti** pirms 2023. gada 29. jūnija, ESAR nepiemēro. Ražošanas laiks un vieta ir attiecīgās pirmpreces ražošanas datums un ražošanas vieta, un teiktais attiecas gan uz pirmprecēm, gan uz atvasinātajiem izstrādājumiem. Vairumā gadījumu ražošanas datums ir pirmpreces ievākšanas (ražas novākšanas) laiks, izņemot **liellopu produktus**, kuru gadījumā attiecīgais ražošanas laiks ir diena, kad liellops piedzimis.

Nākamajā tabulā redzams, kādi tiesību akti piemērojami attiecīgajiem izstrādājumiem, kas ietilpst Regulas (ES) 2023/1115 darbības jomā, izņemot kokmateriālus un koka izstrādājumus, uz kuriem attiecas ESKR pielikums.

		Datums, kad attiecīgā pirmprece vai attiecīgais izstrādājums laists ES tirgū	
Attiecīgie izstrādājumi	Attiecīgās pirmpreces ražošanas datums	Pirms 2026. gada 30. decembra, mikro un mazo tirgus dalībnieku gadījumā – pirms 2027. gada 30. jūnija	Lielo un vidējo uzņēmumu gadījumā – no 2026. gada 30. decembra (ieskaitot), mikro un mazo tirgus dalībnieku gadījumā – no 2027. gada 30. jūnija (ieskaitot)
Liellopu, kakao, kafijas, eļļas palmu, kaučuka un sojas izstrādājumi, kas iekļauti Regulas (ES) 2023/1115 I pielikumā	Pirms 2023. gada 29. jūnija	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama
	No 2023. gada 29. jūnija (ieskaitot)	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama	**Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) ir piemērojama**
Koka izstrādājumi, kas iekļauti Regulas (ES) 2023/1115 I pielikumā, bet Regulas (ES) Nr. 995/2010 (ESKR) pielikumā nav iekļauti	Pirms 2023. gada 29. jūnija	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama
	No 2023. gada 29. jūnija (ieskaitot)	Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) nav piemērojama	**Regula (ES) 2023/1115 (ESAR) ir piemērojama**

ESKR pielikuma aptvertajiem **kokmateriāliem un koka izstrādājumiem**, ievērojot ESAR 37. panta 3. punktu, piemēro īpašus noteikumus.

— Ja kokmateriāli un koka izstrādājumi ražoti (iegūti) pirms 2023. gada 29. jūnija un

  — laisti tirgū pirms 2026. gada 30. decembra, šiem izstrādājumiem un no tiem atvasinātajiem izstrādājumiem jāatbilst ESKR noteikumiem; ja ESKR pielikums atvasinātos izstrādājumus neaptver, minētie izstrādājumi no ESKR un ESAR piemērošanas ir atbrīvoti;

  — laisti tirgū laikā no 2026. gada 30. decembra līdz 2029. gada 31. decembrim, ESKR pielikuma aptvertajiem izstrādājumiem turpina piemērot ESKR noteikumus (sk. iepriekš);

  — laisti tirgū, sākot no 2029. gada 31. decembra, šiem izstrādājumiem un no tiem atvasinātajiem izstrādājumiem jāatbilst ESAR 3. pantam.

— Ja kokmateriāli un koka izstrādājumi ražoti no 2023. gada 29. jūnija līdz 2026. gada 30. decembrim un

  — laisti tirgū pirms 2026. gada 30. decembra, šiem izstrādājumiem un no tiem atvasinātajiem izstrādājumiem jāatbilst ESKR noteikumiem; ja ESKR pielikums atvasinātos izstrādājumus neaptver, minētie izstrādājumi no ESKR un ESAR piemērošanas ir atbrīvoti;

  — laisti tirgū, sākot no 2026. gada 30. decembra, šiem izstrādājumiem un no tiem atvasinātajiem izstrādājumiem jāatbilst ESAR noteikumiem.

— Kokmateriāliem un koka izstrādājumiem, kas ražoti (iegūti), sākot no 2026. gada 30. decembra, jāatbilst ESAR noteikumiem.

Nākamajā tabulā redzams, kādi tiesību akti piemērojami koka izstrādājumiem, kurus aptver Regulas (ES) Nr. 995/2010 pielikums.

		Datums, kad attiecīgā pirmprece vai attiecīgais izstrādājums laists ES tirgū		
Attiecīgie izstrādājumi	Ražošanas datums	Pirms 2026. gada 30. decembra	No 2026. gada 30. decembra (ieskaitot) līdz 2029. gada 30. decembrim (ieskaitot)	No 2029. gada 31. decembra (ieskaitot)
Kokmateriāli un koka izstrādājumi, kas norādīti Regulas (ES) Nr. 995/2010 (ESKR) pielikumā	Pirms 2023. gada 29. jūnija	Regula (ES) Nr. 995/2010 (ESKR)	Regula (ES) Nr. 995/2010 (ESKR)	**Regula (ES) 2023/1115 (ESAR)**
	No 2023. gada 29. jūnija (ieskaitot)	Regula (ES) Nr. 995/2010 (ESKR)	**Regula (ES) 2023/1115 (ESAR)**	**Regula (ES) 2023/1115 (ESAR)**

Ilustratīvs jautājums un atbilde: vai papīra izstrādājumiem, kas laisti tirgū, sākot no 2026. gada 30. decembra, bet ražoti no kokmateriāliem, kuri iegūti un tirgū laisti laikā no 2023. gada 29. jūnija līdz 2026. gada 30. decembrim, vajadzīgs pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija?

Iegūtajiem kokmateriāliem un no šādiem kokmateriāliem ražotiem izstrādājumiem šādā gadījumā jāatbilst ESKR prasībām. Pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija par tiem nav jāsagatavo, jo šī prasība attiecas uz tikai uz ESAR darbības jomā ietilpstošiem izstrādājumiem.

4. **PIENĀCĪGA PĀRBAUDE**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 2. panta "Definīcijas" 26. punkts, 4., 4.a un 5. pants "Tirgus dalībnieku, lejasposma tirgus dalībnieku un tirgotāju pienākumi", 8. pants "Pienācīga pārbaude", 9. pants "Informācijas prasības", 10. pants "Riska novērtējums"

4. panta 1. punktā teikts, ka **visi** tirgus dalībnieki, tai skaitā mikro vai mazie primārie tirgus dalībnieki un tirgus dalībnieki, kuriem saskaņā ar 13. pantu atļauts veikt vienkāršotu pienācīgu pārbaudi, pirms attiecīgo izstrādājumu laišanas tirgū vai pirms to eksportēšanas veic pienācīgu pārbaudi saskaņā ar 8. pantu, lai pierādītu, ka attiecīgie izstrādājumi atbilst 3. pantam. Lai to izdarītu, tirgus dalībnieki saskaņā ar ESAR 12. panta 1. punktu izveido un pastāvīgi atjaunina procedūru un pasākumu satvaru, proti, pienācīgu pārbaužu sistēmu.

Pienācīgas pārbaudes prasības, kas noteiktas 8. pantā, liek tirgus dalībniekiem:

— ievērojot 8. un 9. pantu, no katra konkrētā piegādātāja vākt informāciju, dokumentus un, attiecīgā gadījumā, datus par attiecīgajiem izstrādājumiem, uz kuriem attiecas ESAR (uzskaitīti I pielikumā),

— ievērojot 10. pantu, verificēt un analizēt minēto informāciju kopā ar citu kontekstuālu informāciju un uz minētā pamata veikt **riska novērtējumu**,

— ievērojot 11. pantu, pieņemt **riska mazināšanas pasākumus**, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar 10. pantu veiktajā riska novērtējumā secināts: riska, ka attiecīgie izstrādājumi varētu būt neatbilstīgi, nav vai tas ir nenozīmīgs.

Tirgus dalībnieki ir atbildīgi par savas uzņēmējdarbības rūpīgu pārbaudi un analīzi, un šajā sakarā tiem jāvāc 9. pantā noteikto informācijas prasību izpildei vajadzīgā informācija, dati un dokumenti, jāanalizē tie riska novērtējumā (10. pants) un vajadzības gadījumā jāpieņem riska mazināšanas pasākumi (11. pants), izņemot gadījumus, kad neatbilstības risks atzīts par nenozīmīgu.

9. pantā noteiktās informācijas prasības jāpilda visiem tirgus dalībniekiem, arī mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem un tirgus dalībniekiem, kuriem saskaņā ar 13. pantu atļauts veikt vienkāršotu pienācīgu pārbaudi.

Tirgus dalībniekiem, arī mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem, kuri laiž tirgū vai eksportē attiecīgos izstrādājumus, kas ražoti zema riska valstīs, uz kurām saskaņā ar 13. pantu attiecas vienkāršota pienācīga pārbaude, nav jāpilda 10. un 11. pantā noteiktie pienākumi, lai panāktu nenozīmīgu risku, izņemot gadījumus, kad tirgus dalībnieki iegūst vai uzzina informāciju, kas liecina par risku, ka attiecīgais izstrādājums, kuru tie plāno laist tirgū vai eksportēt, varētu regulas prasībām neatbilst. Sīkāku informāciju sk. c) un e) punktā.

a) **Riska novērtējums un riska mazināšana (10. un 11. pants)**

Tirgus dalībniekiem, kuriem saskaņā ar 10. un 11. pantu jāveic riska novērtēšana un riska mazināšana, saskaņā ar 10. panta 2. punktu savā pienācīgu pārbaužu sistēmā jānorāda riska novērtēšanas kritēriji, ko tie ņem vērā saistībā ar attiecīgajiem izstrādājumiem, kurus plāno laist Savienības tirgū vai no tā eksportēt. Tāpēc riska novērtēšanas kritēriji ir specifiski jāpielāgo attiecīgajiem izstrādājumiem, ko tirgus dalībnieks plāno laist tirgū vai no tā eksportēt.

Datu vākšanai, riska novērtēšanai un riska mazināšanai jābūt cēloniski saistītām un jāatspoguļo tirgus dalībnieka uzņēmējdarbības un attiecīgo izstrādājumu piegādes ķēžu iezīmes.

10. panta 2. punktā ir nosaukta kontekstuāla papildinformācija, kas vajadzīga, lai novērtētu riska līmeni, piemēram, ražotājvalsts mežu stāvoklis.

Ja izstrādājumi ir izgatavoti no pirmprecēm, kas iegūtas no vairākiem avotiem vai ģeolokācijām, jānovērtē ar katru avotu vai ģeolokāciju saistītais risks.

Pamatojoties uz savāktajiem datiem, jāveic precīzi noteikti riska analīzes uzdevumi un jānosaka riska kategorijas, kā arī tām saistītie nepieciešamie riska mazināšanas pasākumi. Riska līmeni tirgus dalībnieki var novērtēt tikai katrā gadījumā atsevišķi, jo tas atkarīgs no vairākiem faktoriem.

Ir dažādi veidi, kā veikt riska novērtējumu, taču katrs attiecīgais izstrādājums tirgus dalībniekam jānovērtē pēc 10. panta 2. punktā uzskaitītajiem kritērijiem. Cita starpā būtu jāpievēršas tālāk aplūkotajiem jautājumiem un apsvērumiem.

— *Kur izstrādājums ražots?*

Kāds riska līmenis saskaņā ar 29. pantu ir attiecināts uz ražotājvalsti vai tās daļu ([9])? Kāds ir mežainums un kāda ir meža degradācijas vai atmežošanas izplatība (īpatsvars) ražotājvalstī vai tās daļās? Cik liela ir attiecīgās pirmpreces nelikumīgās produkcijas izplatība (īpatsvars) valstī vai tās daļās?

— *Kādi ir izstrādājumam specifiskie riski?*

Dažādu ESAR I pielikumā uzskaitīto attiecīgo izstrādājumu ražošana būtiski atšķiras, un tas ietekmē neatbilstības risku. Piemēram, daži izstrādājumi satur izejvielas, kas ražotas simtiem dažādu ģeolokāciju, vai ražošanas laikā tiek pakļauti būtiskiem ķīmiskiem vai fizikāliem procesiem.

— *Vai piegādes ķēde ir sarežģīta?*

Jēdziena "piegādes ķēdes sarežģītība" skaidrojumu skatīt 5. iedaļā.

— *Vai ir pazīmes, kas liecina, ka piegādes ķēdē ietilpstošs uzņēmums ir iesaistījies praksēs, kuras saistītas ar nelikumību, atmežošanu vai meža degradāciju?*

Ja attiecīgās pirmpreces vai izstrādājumi iegādāti no uzņēmuma, kurš saistīts ar nelikumīgu praksi, atmežošanu vai meža degradāciju, neatbilstības risks ir augstāks. Vai atbilstīgi 31. pantam ir paustas pamatotas bažas par piegādes ķēdē ietilpstošajiem uzņēmumiem? Vai kāds piegādes ķēdē ietilpstošs uzņēmums ir pārkāpis attiecīgos tiesību aktus ([10]), un vai valsts tam ir piemērojusi sankcijas par šādiem tiesību aktu pārkāpumiem?

([9]) NB! Ja konkrēts riska līmenis nav noteikts, valstis tiek uzskatītas par standarta riska valstīm.
([10]) Akti, kas saistīti ar nelikumību, atmežošanu un meža degradāciju.

— *Vai no sertifikācijas vai trešās personas verifikācijas shēmām ir pieejama papildinoša informācija par piegādes ķēdē ietilpstošo uzņēmumu atbilstību ESAR?*

Trešās personas verifikācijas shēmu loma skaidrota 10. iedaļā.

— *Vai attiecīgie izstrādājumi ir ražoti saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem?*

Attiecīgie ražotājvalsts tiesību akti ir definēti 2. panta 40. punktā. Tālāka informācija par likumības prasībām atrodama 6. iedaļā.

— *Vai pastāv ar ražotājvalsti un izcelsmes valsti vai to daļām saistītas bažas, tādas kā korupcijas līmenis, dokumentu un datu viltošanas izplatība, nespēja panākt tiesību aktu izpildi, starptautisko cilvēktiesību pārkāpumi, bruņots konflikts vai ANO Drošības padomes vai Eiropas Savienības Padomes noteiktas sankcijas?*

Šādas bažas varētu mazināt dažu tādu dokumentu ticamību, kas parāda atbilstību piemērojamajiem tiesību aktiem. Tāpēc būtu jāņem vērā korupcijas līmenis valstī, uzņēmējdarbības riska indeksi un citi relevanti indikatori.

— *Vai piegādātājs dara pieejamus visus dokumentus, kas apliecina atbilstību piemērojamajiem tiesību aktiem, un vai šie dokumenti ir tūlītēji verificējami?*

Ja visi attiecīgie dokumenti ir gatavi un pieejami pēc tirgus dalībnieku pieprasījuma, piegādes ķēde, visticamāk, ir labi izveidota, un piegādātājam ESAR prasības ir zināmas.

b) **Nenozīmīgs risks**

Jēdziens "nenozīmīgs risks" būtu jāsaprot saskaņā ar 2. panta 26. punktu, un tas nozīmē, ka, pamatojoties uz pilnīgu konkrētajam izstrādājumam specifiskās un vispārīgās informācijas novērtējumu, kas veikts atbilstīgi 10. pantam, un – vajadzības gadījumā – uz piemērotiem riska mazināšanas pasākumiem, kas veikti atbilstīgi 11. pantam, pirmpreces un izstrādājumi *nerada pamatu bažām* par neatbilstību 3. panta a) punktam (neatmežojoši) vai b) punktam (likumīgi ražoti saskaņā ar piemērojamajiem ražotājvalsts tiesību aktiem).

Riska novērtēšanas kritēriju saraksts, kas dots 10. panta 2. punktā, nav izsmeļošs; tirgus dalībnieki var izvēlēties izmantot vēl citus kritērijus, ja tie varētu palīdzēt noskaidrot, cik liela ir iespējamība, ka attiecīgā pirmprece vai izstrādājums ir ražots nelikumīgi vai nav neatmežojošs, vai ja tie varētu palīdzētu pierādīt, ka ražošana bijusi likumīga un neatmežojoša.

Ja riska novērtēšanas un riska mazināšanas gaitā tiek secināts, ka kāds no riska kritērijiem atklāj riska līmeni, kas nav nenozīmīgs, būtu jāuzskata, ka izstrādājums rada būtisku risku, un tad tirgus dalībnieks izstrādājumu vai nu nelaiž Savienības tirgū, vai no tā neeksportē.

c) **Mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku pienākumi**

Mikro vai mazie primārie tirgus dalībnieki ir tirgus dalībnieki, uz kuriem attiecas vienkāršots pienākumu režīms, kas noteikts 4.a pantā.

Pienācīgas pārbaudes paziņojuma iesniegšanas pienākuma vietā tiem ir pienākums informācijas sistēmā iesniegt tikai vienreizēju vienkāršotu deklarāciju (4.a panta 2. punkts). Vēl tie drīkst 9. panta 1. punkta h) apakšpunktā paredzētās ģeolokācijas vietā izmantot pasta adresi ar noteikumu, ka tā skaidri atbilst attiecīgo zemesgabalu vai – liellopu gadījumā – attiecīgās novietnes ģeogrāfiskajai atrašanās vietai.

Mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem ir pienākums saskaņā ar 8. pantu veikt pienācīgu pārbaudi un izveidot un pastāvīgi atjaunināt procedūru un pasākumu satvaru ar mērķi nodrošināt, ka attiecīgie izstrādājumi, ko tie laiž tirgū vai eksportē, atbilst 3. pantam, kā to prasa 12. panta 1. punkts.

Tomēr, tā kā mikro vai mazie primārie tirgus dalībnieki pēc definīcijas sagādi veic tikai no zema riska valsts, tiem nav jāveic 10. un 11. pantā noteiktā riska novērtēšana un riska mazināšana, izņemot gadījumus, kad tie iegūst vai uzzina relevantu informāciju, kas norāda uz to, ka risks, ka attiecīgie izstrādājumi varētu būt neatbilstīgi, nav nenozīmīgs (4. panta 4. punkta b) apakšpunkts un 13. panta 2. punkts).

Tas nozīmē, ka parasti to pienācīgo pārbaužu sistēma sastāvētu no informācijas vākšanas saskaņā ar 9. pantu.

d) **Lejasposma tirgus dalībnieku un tirgotāju pienākumi**

Pienākumi, kuri piemērojami **lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem**, ir noteikti regulas 5. pantā. Lejasposma tirgus dalībnieki un tirgotāji attiecīgos izstrādājumus drīkst laist vai darīt pieejamus tirgū vai eksportēt tikai tad, ja to rīcībā ir 5. panta 3. punktā prasītā informācija, galvenokārt piegādātāju un korporatīvo klientu identitāte un – lejasposma tirgus dalībnieku vai tādu tirgotāju gadījumā, kuru piegādātājs ir tirgus dalībnieks, – ar izstrādājumiem saistīto pienācīgas pārbaudes paziņojumu atsauces numuri vai deklarācijas identifikatori. Tas izriet no 4. panta 7. punkta, kurā teikts, ka tirgus dalībniekiem ir jāpaziņo lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem pienācīgas pārbaudes paziņojumu atsauces numuri vai, attiecīgā gadījumā, ar minētajiem attiecīgajiem izstrādājumiem saistītie deklarācijas identifikatori.

Īsāk sakot, lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem nav pienākuma pašiem veikt pienācīgu pārbaudi, tiem nav jāiesniedz pienācīgas pārbaudes paziņojumi, kā arī nav jāpārliecinās, ka pienācīga pārbaude ir veikta augšupējā posmā. Tomēr tiem jāvāc un jāglabā 5. panta 3. punktā minētā informācija un pēc pieprasījuma tā jāsniedz kompetentajām iestādēm.

Turklāt lejasposma tirgus dalībnieki un tirgotāji, kas nav MVU, reģistrējas 33. pantā minētajā informācijas sistēmā, pirms tie attiecīgos izstrādājumus laiž vai dara pieejamus tirgū vai eksportē (5. panta 2. punkts).

Ja kļūst zināma jauna relevanta informācija, arī tad, ja rodas pamatotas bažas, 5. panta 5. punkts uzliek par pienākumu lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem tūlīt informēt to dalībvalstu kompetentās iestādes, kurās tie attiecīgo izstrādājumu laiduši vai darījuši pieejamu tirgū, kā arī tālākus lejasposma tirgus dalībniekus un tirgotājus, kuriem tie attiecīgo izstrādājumu piegādājuši. Eksporta gadījumā lejasposma tirgus dalībnieki informē ražotājvalsts kompetento iestādi.

Turklāt lejasposma tirgus dalībniekiem un tirgotājiem, kas nav MVU, ir pienākums pārliecināties, ka ir veikta pienācīga pārbaude un ka pamatotu bažu gadījumā risks nav konstatēts vai ir konstatēts tikai nenozīmīgs risks (5. panta 6. punkts). Tie attiecīgos izstrādājumus laiž vai dara pieejamus tirgū vai eksportē tika tad, ja verifikācijā konstatēts, ka neatbilstības riska nav vai ka tas ir nenozīmīgs.

e) **Vienkāršota pienācīga pārbaude gadījumos, kad sagāde notiek no zema riska valstīm**

Tirgus dalībniekiem, kuru sagādes valstis ir zema riska valstis, ir jāveic pienācīga pārbaude saskaņā ar 8. pantu, jāizpilda 9. pantā noteiktās informācijas prasības un jāizveido pienācīgu pārbaužu sistēma saskaņā ar 12. pantu.

Tomēr saskaņā ar 13. pantu tiem 10. un 11. pantā noteiktie pienākumi **nav** jāpilda, ja pēc tam, kad ir novērtēta:

i) attiecīgās piegādes ķēdes sarežģītība un

ii) apiešanas risks vai risks, ka varētu tikt piejaukti nezināmas izcelsmes izstrādājumi vai augsta riska vai standarta riska valstu vai to daļu izcelsmes izstrādājumi,

tie ir pārliecinājušies, ka visas attiecīgās pirmpreces un izstrādājumi, ko tie laiž tirgū vai eksportē, ir ražoti tikai tādās valstīs vai to daļās, kas saskaņā ar 29. pantu klasificētas kā zema riska valstis vai to daļas ([11]).

Saskaņā ar 13. pantu veicot vienkāršotu pienācīgas pārbaudes procedūru, nekādi citi informācijas novērtēšanas vai riska mazināšanas pasākumi nav jāveic, izņemot gadījumus, kad informācijas vākšanas vai 13. pantā prasītās novērtēšanas gaitā tirgus dalībnieki ir uzzinājuši jaunu relevantu informāciju, kas liecina par risku, ka attiecīgais izstrādājums, ko tie plāno laist tirgū vai eksportēt, varētu regulas prasībām neatbilst.

Mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem riska novērtēšana un riska mazināšana parasti nav jāveic, jo tie pēc definīcijas ir tirgus dalībnieki, kuru sagādes valsts ir zema riska valsts, izņemot gadījumus, kad tie iegūst vai uzzina relevantu informāciju, kas liecina, ka risks, ka attiecīgie izstrādājumi varētu būt neatbilstīgi, nav nenozīmīgs.

([11]) Saskaņā ar 29. panta 2. punktu zema vai augsta riska valstu vai to daļu sarakstu Komisija darīs zināmu, izmantojot īstenošanas aktus. Valstu saraksta jaunākā versija atrodama Komisijas Īstenošanas regulā (ES) 2025/1093.

f) **Mijiedarbība ar Direktīvu par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un Piespiedu darba regulu**

Ar Direktīvu (ES) 2024/1760 par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju ([12]) (*CSDDD*) ir izveidots vispārējs horizontāls satvars, kas ļoti lieliem ES un trešo valstu uzņēmumiem piemērojams tādā aspektā kā pienācīga rūpība attiecībā uz ilgtspēju. ESAR nodrošina nozarisku satvaru, kas attiecas uz atmežošanu un ietver dažus noteiktu izstrādājumu pienācīgas pārbaudes aspektus. *CSDDD* un ESAR ir dažādas darbības jomas: lai gan ESAR ir saistīta ar subjektiem, kas attiecīgos izstrādājumus laiž ES tirgū vai eksportē, *CSDDD* attiecas uz lieliem ES un trešo valstu uzņēmumiem, kuru apgrozījums un darbinieku skaits pārsniedz noteiktu lielumu.

Ja īpašie pienācīgas pārbaudes noteikumi, kas paredzēti ESAR, ir pretrunā *CSDDD* vispārīgajiem noteikumiem, ESAR noteikumi, būdami *lex specialis*, prevalē pār *CSDDD* vispārīgajiem noteikumiem (*lex generalis*) tādā mērā, ciktāl tie paredz plašākus vai specifiskākus pienākumus, ar kuriem tiecas sasniegt tos pašus mērķus. Šis noteikums ir izklāstīts *CSDDD* 1. panta 3. punktā un atbilst ES tiesību principiem, kas šādos gadījumos paredz *lex specialis* pārākumu pār *lex generalis*. Uzņēmumiem domātas vispārīgas pamatnostādnes par pienācīgu rūpību saskaņā ar *CSDDD* tiks publicētas līdz 2027. gada 26. jūlijam. *CSDDD* piemērošanas sākuma datums ir 2029. gada 26. jūlijs.

Regula par tādu produktu aizliegšanu Savienības tirgū, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu ([13]), aizliedz uzņēmējiem Savienības tirgū laist un darīt pieejamus vai no Savienības tirgus eksportēt produktus, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu. Tā kā tā attiecas uz visiem uzņēmējiem, tā attiecas arī uz ekonomikas dalībniekiem, kas ietilpst ESAR darbības jomā. Lai gan Piespiedu darba regula pienācīgas rūpības pienākumus uzņēmējiem neuzliek, citos ES tiesību aktos, piemēram, *CSDDD* vai ESAR, prasītie pienācīgas rūpības procesi var palīdzēt identificēt, novērst, mazināt, izbeigt vai nepieļaut piespiedu darba riskus ekonomikas dalībnieku darbībās un piegādes ķēdēs. Lai veicinātu atbilstību Piespiedu darba regulai, Komisija izdos norādījumus par pienācīgu rūpību, kuru mērķis būs novērst piespiedu darba riskus piegādes ķēdēs.

5. **JĒDZIENA "PIEGĀDES ĶĒDES SAREŽĢĪTĪBA" SKAIDROJUMS**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 8. pants "Pienācīga pārbaude", 9. pants "Informācijas prasības", 10. pants "Riska novērtējums", 11. pants "Riska mazināšana"

"Attiecīgās piegādes ķēdes sarežģītība" ESAR 10. panta 2. punkta i) apakšpunktā ir skaidri minēta kā viens no riska novērtēšanas kritērijiem, tāpēc tā ir pienācīgas pārbaudes procesā ietilpstošajai riska novērtēšanai un riska mazināšanai relevanta. Tā ir viens no daudzajiem kritērijiem, kas izmantojami pienācīgas pārbaudes procesā ietilpstošajā riska novērtēšanā un riska mazināšanā, kas aprakstīta, attiecīgi, 10. un 11. pantā.

Šā kritērija pamatojums ir šāds: ja piegādes ķēde ir sarežģīta, attiecīgos izstrādājumus izsekot atpakaļ līdz ražotājvalstij un zemesgabaliem, kuros attiecīgās pirmpreces ražotas, var būt grūtāk, un šis faktors ir saistīts ar lielāku neatbilstības risku. Relevantās informācijas un datu nekonsekvence un grūtības jebkurā piegādes ķēdes posmā iegūt vajadzīgo informāciju var palielināt risku, ka piegādes ķēdē nonāk neatbilstīgas pirmpreces vai izstrādājumi. Galvenais apsvērums ir tas, kādā mērā attiecīgās pirmpreces, kas konstatētas attiecīgajā izstrādājumā, iespējams izsekot atpakaļ līdz zemesgabaliem, kuros tās ražotas.

Ja piegādes ķēdes sarežģītības dēļ noskaidrot ESAR 9. panta 1. punktā un 10. panta 2. punktā prasīto informāciju ir grūti, neatbilstības risks pieaug. Neidentificēti piegādes ķēdes posmi vai jebkurš cits konstatējums, kas norāda uz neatbilstību, var novest pie secinājuma, ka risks nav nenozīmīgs.

([12]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/1760 (2024. gada 13. jūnijs) par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un ar ko groza Direktīvu (ES) 2019/1937 un Regulu (ES) 2023/2859 (OV L, 2024/1760, 5.7.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj), kas grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2026/470 (2026. gada 24. februāris), ar ko groza Direktīvas 2006/43/EK, 2013/34/ES, (ES) 2022/2464 un (ES) 2024/1760 attiecībā uz konkrētām korporatīvās ilgtspējas ziņu sniegšanas prasībām un konkrētām korporatīvās ilgtspējas pienācīgas rūpības prasībām (OV L, 2026/470, 26.2.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj).

([13]) Regula (ES) 2024/3015 par tādu produktu aizliegšanu Savienības tirgū, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu (OV L, 2024/3015, 12.12.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/3015/oj).

Piegādes ķēdes sarežģītība palielinās līdz ar pieaugošu skaitu ražotājvalsts pārstrādātāju un starpnieku starp zemesgabaliem un tirgus dalībnieku. Sarežģītība var pieaugt arī tad, ja jauna attiecīgā izstrādājuma ražošanā tiek izmantoti vairāki attiecīgie izstrādājumi vai ja attiecīgās pirmpreces tiek sagādātas no vairākām ražotājvalstīm. No otras puses, īsās piegādes ķēdēs veikt pienācīgu pārbaudi, visticamāk, būs vienkāršāk, un īsa piegādes ķēde, jo īpaši 13. pantā paredzētās vienkāršotās pienācīgās pārbaudes gadījumā, var būt viens no faktoriem, kas palīdz pierādīt, ka regulas apiešanas risks ir nenozīmīgs.

Lai novērtētu piegādes ķēdes sarežģītību, tirgus dalībnieki var izmantot šādu (neizsmeļošu) sarakstu ar jautājumiem par attiecīgajiem izstrādājumiem, ko paredzēts laist vai darīt pieejamus Savienības tirgū vai no tā eksportēt.

— Vai pirms tam, kad konkrētais attiecīgais izstrādājums tika laists vai darīts pieejams Savienības tirgū vai no tā eksportēts, piegādes ķēdē bija vairāki pārstrādātāji un/vai posmi?

— Vai attiecīgais izstrādājums satur attiecīgās pirmpreces, kas iegūtas no vairākiem zemesgabaliem un/vai ražotājvalstīm?

— Vai attiecīgais izstrādājums ir ļoti pārstrādāts (izstrādājums, kas pats par sevi var saturēt dažādus citus attiecīgos izstrādājumus)?

— Attiecībā uz kokmateriāliem:

  — vai attiecīgais izstrādājums sastāv no vairāk nekā vienas koku sugas koksnes?

  — vai kokmateriāli un/vai koka izstrādājumi ir tikuši tirgoti vairāk nekā vienā valstī?

  — vai attiecīgie pārstrādātie izstrādājumi, pirms tie laisti vai darīti pieejami Savienības tirgū vai no tā eksportēti, ir tikuši pārstrādāti vai izgatavoti trešās valstīs?

6. **LIKUMĪBA**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi: *ESAR 2. panta "Definīcijas" 40. punkts un 3. panta "Aizliegums" b) punkts*

Saskaņā ar ESAR 3. pantu attiecīgās pirmpreces un attiecīgos izstrādājumus nelaiž, nedara pieejamus tirgū un neeksportē, ja vien nav izpildīti **visi** tālāk minētie nosacījumi:

a) tie ir neatmežojoši;

b) **tie ražoti saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem**;

c) tos aptver pienācīgas pārbaudes paziņojums vai vienkāršota deklarācija.

Katram attiecīgajam izstrādājumam atsevišķi jāatbilst visiem trim minētajiem kritērijiem; pretējā gadījumā tirgus dalībniekiem jāatturas no to laišanas tirgū vai eksportēšanas.

a) **Attiecīgie ražotājvalsts tiesību akti**

To, vai attiecīgā pirmprece vai attiecīgais izstrādājums ir ražots saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem, nosaka, pamatojoties uz tās valsts tiesību aktiem, kurā pirmprece vai – izstrādājuma gadījumā – pirmprece, ko attiecīgais izstrādājums satur, ir audzēta, ievākta vai iegūta attiecīgajos zemesgabalos vai – attiecībā uz liellopiem – novietnēs.

ESAR izmanto elastīgu pieeju, proti, uzskaita vairākas tiesību jomas, bet nenorāda konkrētus tiesību aktus, jo tie dažādās valstīs atšķiras un var tikt grozīti. Tomēr saskaņā ar ESAR 2. panta 40. punktu par attiecīgiem tiesību aktiem ir uzskatāmi tikai piemērojamie tiesību akti, kas **attiecas uz ražošanas apgabala juridisko statusu**. Tātad to, vai tiesību akti ir ESAR 3. panta b) punkta likumības prasībai relevanti, parasti nenosaka tas, ka tos var vispārīgi piemērot pirmpreču ražošanas procesā vai piemērot attiecīgo izstrādājumu un attiecīgo pirmpreču piegādes ķēdēm, bet gan tas, ka šie tiesību akti konkrēti ietekmē vai iespaido tā apgabala juridisko statusu, kurā pirmpreces ražotas.

Turklāt ESAR 2. panta 40. punkts jālasa, ņemot vērā ESAR 1. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktā noteiktos mērķus, un tas nozīmē, ka tiesību akti ir uzskatāmi par attiecīgiem arī tad, ja to saturu var tieši saistīt ar atmežošanas un meža degradācijas apturēšanu kopsakarā ar Savienības apņemšanos risināt klimata pārmaiņu un biodaudzveidības zuduma problēmu.

Attiecīgie tiesību akti sīkāk konkretizēti 2. panta 40. punkta a)–h) apakšpunktā. Nākamajā sarakstā ir doti daži konkrēti piemēri, kas ir tikai ilustratīvi un nav uzskatāmi par izsmeļošiem.

— *Zemes izmantošanas tiesības*, arī tiesību akti par ievākšanu un ražošanu attiecīgajā zemē vai par zemes apsaimniekošanu, piemēram:

  — tiesību akti par zemes nodošanu, īpaši lauksaimniecības zemes vai mežu gadījumā,

  — tiesību akti par zemes nomas darījumiem.

— *Vides aizsardzība*. Saikne ar mērķi apturēt atmežošanu un meža degradāciju, samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas vai aizsargāt biodaudzveidību pastāv, piemēram:

  — tiesību aktos par aizsargājamajām teritorijām,

  — tiesību aktos par dabas aizsardzību un dabas atjaunošanu,

  — tiesību aktos par savvaļas dzīvnieku un augu un biodaudzveidības aizsardzību un saglabāšanu,

  — tiesību aktos par apdraudētajām sugām,

  — tiesību aktos par teritorijas attīstīšanu.

— *Noteikumi, kas attiecas uz mežiem, arī meža apsaimniekošanu un biodaudzveidības saglabāšanu, ja tie tieši attiecas uz koksnes ieguvi*, piemēram:

  — tiesību akti par mežu aizsardzību un saglabāšanu un ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu,

  — tiesību akti, kas vērsti pret atmežošanu,

  — tiesības iegūt kokmateriālus oficiāli publicētās robežās.

— *Trešo personu tiesības*, pie kurām pieder izmantošanas un lietošanas tiesības, ko ietekmē attiecīgo pirmpreču un izstrādājumu ražošana, un pirmiedzīvotāju tautu un vietējo kopienu tradicionālās zemes izmantošanas tiesības, kuru vidū var būt, piemēram, tiesības noteikt apgrūtinājumu vai uzufrukta tiesība.

— *Darba tiesības* un *cilvēktiesības, kas aizsargātas saskaņā ar starptautiskajām tiesībām* un ko piemēro vai nu cilvēkiem, kuri atrodas attiecīgo pirmpreču ražošanas apgabalā, ciktāl tas ir ESAR relevanti, ņemot vērā ESAR 1. panta 1. punktā iestrādātos mērķus, vai cilvēkiem ar tiesībām uz attiecīgo pirmpreču vai izstrādājumu ražošanas apgabalu, arī pirmiedzīvotāju tautu un vietējo kopienu tiesībām, ja tās ir piemērojamas vai atspoguļotas attiecīgajos valsts tiesību aktos, piemēram, tiesības uz zemi, teritorijām un resursiem, īpašumtiesības, tiesības, kas saistītas ar līgumiem, nolīgumiem un cita veida konstruktīvu vienošanos starp pirmiedzīvotāju tautām un valsti.

— *Brīvas, iepriekšējas un apzinātas piekrišanas* (FPIC) *princips, arī ANO Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām noteiktais*. Papildu norādījumus par *FPIC* principa piemērošanu var atrast, piemēram, ar ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja starpniecību, kura vietnē norādīts, ka valstu izvirzītajam apspriešanās mērķim jābūt panākt piekrišanu, pirms tiek veikta kāda no šādām darbībām:

  — projekti, kas ietekmē pirmiedzīvotāju tautu tiesības uz zemi, teritoriju un resursiem, arī kalnrūpniecība un resursu izmantošana citā veidā,

  — pirmiedzīvotāju pārvietošana no viņu zemes vai teritorijām,

  — restitūcija vai stāvokļa labošana citā atbilstošā veidā, ja zemes ir konfiscētas, atņemtas, aizņemtas vai bojātas bez to pirmiedzīvotāju brīvas, iepriekšējas un apzinātas piekrišanas, kuru īpašumā tās bijušas.

— *Nodokļu, korupcijas apkarošanas, tirdzniecības un muitas noteikumi.*

— Piemērojamie tiesību akti, kas attiecas uz attiecīgajām piegādes ķēdēm, kuras ienāk Savienības tirgū vai iziet no tā, ja tiem ir konkrēta saikne ar regulas mērķiem, vai – tirdzniecības un muitas tiesību aktu gadījumā – ja tie īpaši attiecas uz attiecīgajiem lauksaimniecības vai kokmateriālu ražošanas sektoriem.

Komisija plāno līdz 2026. gada decembrim izveidot attiecīgo tiesību aktu repozitoriju, kas ļaus ražotājvalstīm izveidot sarakstu ar attiecīgajiem tiesību aktiem 2. panta 40. punkta nozīmē. Tirgus dalībnieki repozitoriju varēs izmantot par palīgu 9. panta 1. punkta h) apakšpunktā noteikto informācijas prasību izpildē.

b) **Pienācīga pārbaude attiecībā uz likumību**

Tirgus dalībniekiem ir jāzina, kādi tiesību akti katrā sagādes valstī pastāv attiecībā uz ražošanas apgabala juridisko statusu. Attiecīgie tiesību akti cita starpā var ietvert:

— valsts un reģionālus tiesību aktus, arī attiecīgus sekundāros tiesību aktus, un

— starptautiskus tiesību aktus, arī daudzpusējus un divpusējus līgumus un nolīgumus, ciktāl tie attiecīgi kodificēti un ieviesti piemērojamajos valsts tiesību aktos.

Saskaņā ar ESAR 9. panta 1. punkta h) apakšpunktu pienācīgas pārbaudes pienākuma satvarā ir jāvāc informācija, arī dokumenti un dati, kas apliecina atbilstību ražotājvalstī piemērojamajiem tiesību aktiem. Turklāt 1. punkta h) apakšpunktā teikts, ka šādai informācijai jābūt pietiekami pārliecinošai un verificējamai.

Šajā kontekstā vācamās informācijas veids un apjoms ir atkarīgs no konkrētās piegādes ķēdes, ražošanas apgabala un ražotājvalsts. Tirgus dalībnieki var izmantot plašu klāstu ar tālāk uzskaitītiem ticamiem informācijas avotiem, kas, kopumā ņemot, ļauj pamatoti secināt, ka attiecīgās pirmpreces ir ražotas saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem. Saskaņā ar 9. panta 2. punktu tirgus dalībnieki kompetentajām iestādēm pēc pieprasījuma dara pieejamu informāciju, dokumentus un datus, kas savākti saskaņā ar minēto punktu. Lai atvieglotu izpildes panākšanu, tirgus dalībniekiem būtu jāspēj paskaidrot, kāpēc noteikti dokumenti ir pieejami, bet citu dokumentu nav.

Padziļinātu pierādījumu vākšana par prioritāru būtu jānosaka tādu piegādes ķēžu, ražošanas apgabalu un ražotājvalstu gadījumā, par kuriem tirgus dalībniekam pieejamās informācijas sākotnējā pārbaude liecina, ka pastāv augstāks risks attiecībā uz neatbilstību 3. panta b) punktam. Turpretī attiecībā uz piegādes ķēdēm, ražošanas apgabaliem un ražotājvalstīm, par kuriem pieejamās informācijas sākotnējā pārbaude liecina, ka risks attiecībā uz neatbilstību 3. panta b) punktam ir nenozīmīgs, nebūtu jāprasa tirgus dalībniekiem veikt padziļinātu datu vākšanu. Piemēram, tiem nevajadzētu būt pienākumam sistemātiski vākt visaptverošu juridisko dokumentāciju par katru atsevišķo zemesgabalu, iegūt konkrēta veida dokumentus, piemēram, individuālas zemes īpašumtiesību apliecības, vai sagatavot izsmeļošu sarakstu ar visiem iespējamajiem attiecīgajiem tiesību aktiem, juridiskajiem dokumentiem vai datiem.

Tirgus dalībniekam pieejamā sākotnējā informācija var ietvert publiski pieejamu informāciju un citu informāciju, kas saistīta ar ražošanas apgabalu vai attiecīgo piegādes ķēdi un kas tirgus dalībniekam ir zināma pirms pienācīgas pārbaudes veikšanas. Šajā posmā tirgus dalībnieks jo īpaši var ņemt vērā valstu riska klasifikāciju saskaņā ar ESAR 29. pantu, kā arī attiecīgā gadījumā informāciju, ko publicējušas starptautiskas organizācijas, piemēram, Pasaules Bankas Vispasaules pārvaldības indikatorus, kā arī publiskus ziņojumus par ražošanas valsti vai apgabalu vai attiecīgajām piegādes ķēdēm, kas saistītas ar attiecīgo pirmpreču ražošanu.

Pienākums vākt dokumentus vai citu informāciju ir atkarīgs no valstu atšķirīgajiem regulatīvajiem režīmiem. Tāpēc būtu jāuzskata, ka šis pienākums attiecīgā gadījumā ietver:

— valsts iestāžu izdotus oficiālus dokumentus, piemēram, administratīvas atļaujas, no oficiāliem reģistriem un platformām, ko izveidojušas un pārvalda valstu iestādes,

— dokumentus, kas apliecina līgumsaistības, arī līgumus un vienošanās ar pirmiedzīvotājiem vai vietējām kopienām,

— papildinošu informāciju, ko sniedz publiska un privāta sertifikācija vai citas trešās personas verificētas shēmas,

— tiesu nolēmumus,

— ietekmes novērtējumus, pārvaldības plānus, vides audita ziņojumus.

Tas ietver informāciju par jebkuru vienošanos, kas dod tiesības attiecīgo apgabalu izmantot attiecīgās pirmpreces ražošanai. Tas, vai ir vajadzīga zemes īpašumtiesību apliecība vai cita dokumentācija, ir atkarīgs no valsts tiesību aktiem. Ja saskaņā ar valsts tiesību aktiem lauksaimniecības produktu ražošanai un komercializācijai zemes īpašumtiesību apliecība nav vajadzīga, tad arī ESAR to neprasa.

Noderīgi var būt arī šādi papildu dokumenti:

— dokumenti, kas atspoguļo uzņēmuma rīcībpolitikas un rīcības kodeksus,

— attiecīgo pirmpreču ražotāju brīvprātīga pašdeklarācija, kurā ražotājs deklarē, ka izstrādājums ražots saskaņā ar ražotājvalsts tiesību aktiem,

— vienošanās par sociālo atbildību starp privātiem aktoriem un trešām personām, kas ir tiesību turētāji,

— īpaši ziņojumi par prasījumiem un konfliktiem saistībā ar zemes lietojumu un tiesībām.

Informāciju, arī dokumentus un datus, var vākt papīra vai elektroniskā formā.

Ir svarīgi atzīmēt, ka informācija, arī dokumenti un dati, saskaņā ar ESAR 9. panta 1. punkta h) apakšpunktu jāvāc arī riska novērtēšanas vajadzībām (ESAR 10. pants), un šī prasība nebūtu jāuztver par atsevišķu prasību, izņemot gadījumus, kad izstrādājuma sagādē iesaistītas tikai zema riska valstis vai to daļas. Ja sagāde notiek tikai no zema riska valstīm vai to daļām, saskaņā ar ESAR 13. pantu tirgus dalībniekiem tālāk aprakstītie riska novērtēšanas posmi jāveic tikai tad, ja tirgus dalībnieki iegūst vai uzzina informāciju, kas norāda uz neatbilstības vai apiešanas risku.

Lai nodrošinātu izsekojamību un atbilstību visā piegādes ķēdē, savāktā informācija saskaņā ar ESAR 10. panta 1. punktu ir jānovērtē kā vienots veselums. Ir jāanalizē un jāverificē visa informācija, un tas nozīmē, ka tirgus dalībniekiem jāspēj izvērtēt savākto dokumentu saturs un ticamība un izprast saiknes starp dažādo informāciju dažādos dokumentos. Parasti tirgus dalībniekam novērtēšanas gaitā būtu jāpārbauda:

— vai dažādie dokumenti ir saskanīgi savā starpā un ar citu pieejamo informāciju,

— tieši ko katrs dokuments apliecina,

— kāda sistēma (piem., iestāžu veikta kontrole, neatkarīga revīzija utt.) ir dokumenta pamatā,

— katra dokumenta ticamība un derīgums, proti, cik liela ir iespējamība, ka dokumenti ir viltoti vai izdoti nelikumīgi.

Atkarībā no ražotājvalstī valdošās situācijas novērtējuma tirgus dalībniekiem būtu jāveic piemēroti pasākumi, lai pārliecinātos, vai dokumenti ir īsti. Šajā sakarā tirgus dalībniekam būtu jāņem vērā arī korupcijas (piem., kukuļošanas, slepenas vienošanās vai krāpšanas) risks. Vispārpieejamu informāciju par korupcijas līmeni valstī vai reģionā sniedz dažādi avoti, piemēram, "Transparency International" korupcijas uztveres indekss, citi līdzīgi atzīti starptautiski indeksi vai relevanta informācija ([14]).

Gadījumos, kad korupcijas līmeni uzskata par augstu, varētu būt, ka dokumentus nevar uzskatīt par ticamiem, un var būt vajadzīga tālāka verifikācija. Šādos gadījumos dokumenti jāpārbauda īpaši rūpīgi, jo apšaubīt to ticamību varētu izrādīties pamatoti.

Tirgus dalībnieki var gan paļauties uz atzītiem starptautiskiem indeksiem, gan pārbaudīt apstākļu un neaizsargātību sarakstus, arī iepriekšējus pierādījumus par koruptīvu praksi, kas norāda uz lielāku risku, tātad prasa stingrāku pārbaudi. Šādus papildu pierādījumus var sagādāt, piemēram, trešās personas verificētas shēmas (sk. šo norādījumu 10. iedaļu), neatkarīgas vai pašu veiktas revīzijas vai attiecīgo izstrādājumu izsekošana, izmantojot tehnoloģijas/kriminālistikas metodes, kas var palīdzēt atklāt pazīmes, kuras liecina par korupciju vai nelikumībām.

([14]) Attiecībā uz šādu indeksu izmantošanu sk. arī 4. nodaļu Komisijas paziņojumā "Vadlīnijas par ES Kokmateriālu regulu" (C(2016)755 final, 12.2.2016.).

Tirgus dalībnieku veikto pienācīgo pārbaudi, kā arī kompetento iestāžu veiktās izpildes panākšanas darbības var papildināt ar datu analīzi un uz MI balstītiem rīkiem, kas izmantojami prioritāšu noteikšanai, dokumentu konsekvences pārbaudei un iespējamo noviržu atklāšanai. Tomēr neatkarīgi no šādu digitālo rīku izmantošanas galīgā atbildība par atbilstību paliek tirgus dalībnieku un kompetento iestāžu ziņā.

7. **IZSTRĀDĀJUMU APTVĒRUMS**

a) **Skaidrojums par iepakojumu un iepakojuma materiāliem**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi: *ESAR 2. pants "Definīcijas", ESAR I pielikums*

ESAR I pielikumā ir dots saraksts ar attiecīgajām pirmprecēm un attiecīgajiem izstrādājumiem, kas klasificēti kombinētajā nomenklatūrā, kura iekļauta Padomes Regulas (EEK) Nr. 2658/87 ([15]) I pielikumā.

Ar HS kodu 4819 ir klasificētas: *"Kastes, kārbas, kastītes, somas un citāda tara no papīra, kartona, celulozes vates vai celulozes šķiedru auduma; mapes, vēstuļu saturētāji un tamlīdzīgi izstrādājumi no papīra vai kartona izmantošanai iestādēs, veikalos utt."*

— Ja jebkuru no minētajiem izstrādājumiem laiž tirgū vai eksportē kā patstāvīgu izstrādājumu, nevis kā cita izstrādājuma iepakojumu, tas *ietilpst* ESAR darbības jomā, tātad regulā noteiktie pienākumi ir piemērojami.

— Ja iepakojuma materiālu vai taru, kas klasificēta ar HS kodu 4819, izmanto, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu, tas regulas darbības jomā *neietilpst*.

Ar HS kodu 4415 ir klasificētas: *"Koka lādes, kastes, redeļkastes, spoles un tamlīdzīga tara; koka kabeļu spoles; paliktņi, kastu paliktņi un citas kravu plātnes no koka; paliktņu apmales no koka"*.

— Ja jebkuru no minētajiem izstrādājumiem laiž tirgū vai eksportē kā patstāvīgu izstrādājumu, tas *ietilpst* ESAR darbības jomā, tātad regulā noteiktie pienākumi ir piemērojami.

— 4415. pozīcijā klasificētie izstrādājumi, kurus izmanto *tikai* par iepakojuma materiālu vai taru, ar ko satur, aizsargā vai pārnēsā citu tirgū laistu izstrādājumu, ESAR darbības jomā *neietilpst*.

Tādi paši apsvērumi attiecas uz iepakojuma materiāliem ar HS kodu 4401, 4405, 4416.

Šajās kategorijās tālāk tiek nošķirts vienreizlietojams iepakojuma materiāls un tara, no vienas puses, un iepakojuma materiāls un tara, kas nepārprotami derīga vairākkārtējai izmantošanai, no otras puses.

— Vienreizlietojams iepakojuma materiāls un tara, ko izmanto vienīgi tam, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu, kuru dara pieejamu tirgū vai eksportē, un ko uzrāda kopā ar minēto izstrādājumu, ja tie izmantoti minētajam nolūkam, ESAR darbības jomā neietilpst.

— Iepakojuma materiāls un tara, kas nepārprotami derīga vairākkārtējai izmantošanai un ko izmanto vienīgi tam, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu, kuru dara pieejamu tirgū vai eksportē, un ko uzrāda kopā ar minēto izstrādājumu, ESAR darbības jomā neietilpst no brīža, kad iepakojuma materiāls un tara izmantoti minētajam nolūkam, un turpmāk. Piemēram, paliktņi, ko atkārtoti dara pieejamus tirgū vai eksportē pēc tam, kad tie izmantoti cita izstrādājuma saturēšanai, aizsargāšanai vai pārnēsāšanai), ESAR darbības jomā neietilptu.

([15]) Padomes Regula (EEK) Nr. 2658/87 (1987. gada 23. jūlijs) par tarifu un statistikas nomenklatūru un kopējo muitas tarifu (OV L 256, 7.9.1987., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/1987/2658/oj).

Vēl ir jānošķir iepakojums, par kuru uzskata, ka tas izstrādājumam piešķir tā pamatīpašības, un iepakojums, kam ir īpaša forma un kas pielāgots konkrētam izstrādājumam, bet nav tā neatņemama daļa. Šīs atšķirības ir skaidrotas ar Regulu (EEK) Nr. 2658/87 izveidotās Kombinētās nomenklatūras ([16]) interpretācijas 5. vispārīgajā noteikumā, un turpinājumā doti daži piemēri. Tarai, kam piemīt pamatīpašības, piešķir pašai savu HS kodu, to klasificē neatkarīgi no izstrādājuma, ko tā satur, un tā ietilpst regulas darbības jomā. Turpretī tarai, kam ir īpaša forma un kas pielāgota konkrētiem priekšmetiem, piešķir tajā ievietotā izstrādājuma HS kodu, ja tara ir piemērota ilgstošai izmantošanai, to uzrāda kopā ar priekšmetiem, kam tā paredzēta un ko parasti pārdod šādā tarā, un šāda tara regulas darbības jomā neietilpst (5. vispārīgā noteikuma a) punkts). Parastu iepakojumu, piemēram, iepakojuma materiālus un taru ([7]), ko uzrāda kopā ar tajos iepakotajām precēm, klasificē kopā ar precēm, ja attiecīgās preces parasti šādi iepako, un tas nozīmē, ka šāds iepakojums regulas darbības jomā neietilpst (5. vispārīgā noteikuma b) punkts). Papīrs vai cits ietinamais materiāls par izstrādājuma neatņemamu daļu būtu jāuzskata tad, ja to izmanto, lai izstrādājumu saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu.

Taču šis papildu nošķīrums varētu būt relevants tikai ļoti mazai daļai preču, kas ietilpst regulas darbības jomā.

Īsāk sakot, regulas darbības jomā ietilpst:

— iepakojuma materiāls vai tara, ko laiž vai dara pieejamu tirgū vai eksportē kā patstāvīgu izstrādājumu;

— tara, kas izstrādājumam piešķir tā pamatīpašības.

Regulas darbības jomā neietilpst:

— vienreizlietojams iepakojuma materiāls un tara, ko uzrāda kopā ar precēm un izmanto tikai tam, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu;

— iepakojuma materiāli un tara, kas nepārprotami derīga vairākkārtējai izmantošanai, ko uzrāda kopā ar precēm un izmanto tikai tam, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu, – sākot no brīža, kad tie izmantoti minētajam nolūkam, un turpmāk.

b) **Skaidrojums par atkritumiem un atgūtiem un reciklētiem izstrādājumiem**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 40. apsvērums, ESAR I pielikums, Direktīvas 2008/98/EK 3. panta 1. punkts

Tirgus dalībnieki, lejasposma tirgus dalībnieki un tirgotāji saimniecisko darbību laikā var rīkoties ar jau izmantotiem izstrādājumiem, kuru aprites cikls ir beidzies un kurus citos apstākļos likvidētu kā atkritumus. Atkritumi ir jebkura viela vai priekšmets, no kā īpašnieks atbrīvojas, ir nodomājis atbrīvoties vai ir spiests atbrīvoties (Direktīvas 2008/98/EK 3. panta 1. punkts). Šādi izstrādājumi no ESAR darbības jomas ir izslēgti. Tas nozīmē, ka tirgus dalībnieki, lejasposma tirgus dalībnieki un tirgotāji šādos gadījumos no ESAR noteiktajiem pienākumiem ir atbrīvoti.

Šo atbrīvojumu piemēro precēm, kas ražotas tikai no materiāliem, kuru aprites cikls ir beidzies un kuri citos apstākļos būtu izmesti kā atkritumi (piem., kokmateriāli, kas iegūti no nojauktām ēkām, vai preces, kas izgatavotas no kafijas pupiņu mizām).

Šo atbrīvojumu **nepiemēro** blakusproduktiem, kas radušies ražošanas procesā, kurā iesaistīts materiāls, kas nav atkritumi tādā nozīmē kā "viela vai priekšmets, no kā īpašnieks atbrīvojas, ir nodomājis atbrīvoties vai ir spiests atbrīvoties".

Skaidrību par lietošanu praksē palīdz rast tālāk dotie jautājumi un atbildes.

1. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver tādus kokzāģēšanas blakusproduktus kā kokšķeldas un zāģskaidas?

Jā. Tās ir klasificētas ar HS kodu 4401, tātad ietilpst ESAR darbības jomā. Tas ir tāpēc, ka kokšķeldas un zāģskaidas var izmantot par kurināmo, tātad to aprites cikls nav beidzies. Izņēmums būtu kokšķeldas/zāģskaidas, ko izmanto tikai par iepakojuma materiālu, lai saturētu, aizsargātu vai pārnēsātu citu izstrādājumu.

([16]) Eiropas Savienības kombinētās nomenklatūras skaidrojumi (OV C 119, 29.3.2019., 1. lpp.).

2. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver mēbeles, kuras izgatavotas no koka, kas atgūts pēc ēkas nojaukšanas?

Nē. Ja izstrādājumi ir pilnībā izgatavoti no materiāliem, kuru aprites cikls ir beidzies un kuri citos apstākļos būtu izmesti kā atkritumi, regulas darbības joma tos neaptver. Tomēr, ja izstrādājumi satur jebkādu daudzumu nereciklēta materiāla, attiecīgā daļa ietilpst regulas darbības jomā.

3. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver izstrādājumus, kas izgatavoti no atgūtiem vai reciklētiem materiāliem?

Nē. Ja attiecīgie izstrādājumi ir pilnībā izgatavoti no reciklēta materiāla, ESAR darbības joma tos neaptver. Tomēr, ja attiecīgie izstrādājumi satur jebkādu daudzumu nereciklētu vai neatgūtu materiālu, tādu kā pirmreizējā papīrmasa, ko izmanto papīra ražošanā, vai koks, ko izmanto paliktņu remontam, šo daudzumu regulas darbības joma aptver.

4. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver degvielas granulas, kas izgatavotas no tukšiem augļu ķekariem vai palmu kodolu čaumalām?

Jā. Ja tukši augļu ķekari un palmu kodolu čaumalas, arī granulētas, ir klasificētas pie palmu eļļas ekstrakcijas procesā iegūtiem cietajiem atlikumiem, no tiem izgatavotas degvielas granulas ar HS kodu 2306 60 ir iekļautas ESAR I pielikumā. Ja degvielas granulas ir izgatavotas tikai no materiāliem, kas klasificēti pie atkritumiem, regulas darbības joma tās neaptver.

5. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver izlietotus kafijas biezumus, ko izmanto tualetes piederumu vai mēslošanas līdzekļu ražošanā?

Nē, ja biezumi ir, piemēram, kafejnīcas atkritumi un pretējā gadījumā tiktu izmesti.

6. jautājums. Vai regulas darbības joma aptver atjaunotu riepu korpusus un karkasus?

Lietotu riepu korpusi un karkasi, kurus parasti izmanto riepu atjaunošanai, regulas darbības jomā neietilpst, turpretī atjaunotu riepu gadījumā darbības jomā ietilpst tikai jaunais gumijas protektors, ko uzklāj karkasiem un korpusiem.

7. jautājums. Vai ESAR darbības joma aptver attiecīgos izstrādājumus, kas ražoti no neattiecīgām pirmprecēm?

Izstrādājumus, kas izgatavoti no neattiecīgām pirmprecēm, regulas darbības joma neaptver pat tad, ja minētie izstrādājumi kombinētajā nomenklatūrā ir klasificēti tāpat kā attiecīgie izstrādājumi, kas izgatavoti no attiecīgām pirmprecēm. Regulu piemēro tikai attiecīgajiem izstrādājumiem, kas izgatavoti no attiecīgām pirmprecēm.

Piemēri:

i) *Bos* ģints un tās apakšģinšu – *Bos, Bibos, Novibos* un *Poephagus* – liellopi, ko klasificē HS apakšpozīcijās 0102 21 un 0102 29, ietilpst ESAR darbības jomā, savukārt bifeļi (*Syncerus* ģints), bizoni (*Bison* ģints) vai jebkuri citi dzīvi liellopi ESAR darbības jomā neietilpst;

ii) palmu eļļa no *Elaeis* ģints (ieskaitot *Elaeis guineensis*) palmām ESAR darbības jomā ietilpst, bet babasū eļļa no *Attalea* ģints (ieskaitot *Attalea speciosa*) palmām un citas augu eļļas no citu sugu palmām ESAR darbības jomā neietilpst;

iii) kaučuks no *Hevea brasiliensis* ESAR darbības jomā ietilpst, bet nedz balata, gutaperča, gvajule, čikle un tamlīdzīgi dabiskie sveķi, kas ražoti no citām sugām, nedz arī izstrādājumi no sintētiskā kaučuka ESAR darbības jomā neietilpst;

iv) koka izstrādājumi ESAR darbības jomā ietilpst, bet no rotangpalmas, bambusa un citiem koksnes materiāliem ražoti izstrādājumi ESAR darbības jomā neietilpst.

8. **PIENĀCĪGU PĀRBAUŽU SISTĒMAS REGULĀRA UZTURĒŠANA**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 12. pants "Pienācīgu pārbaužu sistēmu, ziņošanas un uzskaites izveide un uzturēšana"

Lai saskaņā ar 8. pantu veiktu pienācīgu pārbaudi, tirgus dalībniekiem, to vidū mikro vai mazajiem primārajiem tirgus dalībniekiem, ir jāizveido un pastāvīgi jāatjaunina dokumentēšanas, analīzes, verificēšanas un ziņošanas procedūru un pasākumu satvars ("pienācīgu pārbaužu sistēma"). ESAR paredzētās pienācīgās pārbaudes mērķis ir panākt vajadzīgo iznākumu, apliecinot konsekventus procesus uzņēmumu darbībā. Ir svarīgi, ka tirgus dalībnieks saskaņā ar 12. panta 2. punktu **pienācīgu pārbaužu sistēmu vismaz reizi gadā pārskata**, lai pārliecinātos par to, ka atbildīgās personas ievēro procedūras, kas uz tām attiecas, ieviestie procesi ir rezultatīvi un vajadzīgais iznākums tiek panākts. Tirgus dalībniekiem pienācīgu pārbaužu sistēma būtu arī jāatjaunina, ja pārskatīšanas laikā vai jebkurā citā brīdī tie uzzina par jauniem notikumiem, kas varētu ietekmēt pienācīgu pārbaužu sistēmas mērķus, piemēram, sistēmas posmu vai procedūru rezultativitāti un vispusību. Visi pienācīgu pārbaužu sistēmas atjauninājumi ir jāreģistrē, un uzskaite jāglabā piecus gadus.

Pārskatīšanu var veikt tirgus dalībnieka organizācijas pārstāvis (kam jābūt neatkarīgam no darbiniekiem, kuri procedūras īsteno) vai ārēja struktūra. Tajā būtu jāapzina nepilnības un kļūmes, un tirgus dalībnieka vadībai būtu jānosaka to novēršanas termiņi.

Attiecīgā izstrādājuma pienācīgu pārbaužu sistēmas pārskatīšanā būtu jāpārbauda, piemēram, vai pastāv dokumentēta kārtība, kādā:

— vāc un reģistrē atbilstības pierādīšanai vajadzīgo informāciju, datus un dokumentus;

— novērtē risku, ko rada attiecīgais izstrādājums vai jebkura attiecīgā izstrādājuma sastāvdaļa, kas satur attiecīgos izstrādājumus vai attiecīgās pirmpreces, kuras nav neatmežojošas vai nav ražotas saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem;

— apraksta dažāda līmeņa riska gadījumā veicamo rīcību.

Pārskatīšanā būtu jāpārbauda arī tas, vai personas, kas atbildīgas par katra procedūru posma veikšanu, izprot un pilda savus uzdevumus un vai ir ieviestas adekvātas kontroles, lai nodrošinātu, ka procedūras praksē ir rezultatīvas (t. i., attiecīgais izstrādājums, kura radītais neatbilstības risks nav nenozīmīgs, to rezultātā tiek identificēts un izslēgts). Laba prakse liecina, ka pārskatīšanas posmus un iznākumus ir vērts dokumentēt, lai pārskatīšanu varētu pierādīt.

9. **SALIKTI IZSTRĀDĀJUMI**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 4. pants "Tirgus dalībnieku pienākumi", 9. pants "Informācijas prasības", 33. pants "Informācijas sistēma"

Tirgus dalībnieki, lejasposma tirgus dalībnieki un tirgotāji var darboties ar ESAR I pielikumā uzskaitītajiem attiecīgajiem izstrādājumiem, kas satur citus attiecīgos izstrādājumus vai attiecīgās pirmpreces vai ir daļēji izgatavoti no tiem. Praksē tos dažkārt dēvē par "saliktiem izstrādājumiem", lai gan šāds juridisks termins ESAR nav lietots.

ESAR noteic noteikumus par to, kā nodrošināt, ka attiecīgās pirmpreces un attiecīgie izstrādājumi, kurus attiecīgie izstrādājumi satur vai no kuriem attiecīgie izstrādājumi ir izgatavoti, tiek pareizi identificēti pienācīgajās pārbaudēs, ko tirgus dalībnieks veic, ievērojot 8. pantu. Tas vajadzīgs, lai nodrošinātu, ka visi attiecīgie izstrādājumi atbilst regulas prasībām.

Kad tirgus dalībnieki veic pienācīgas pārbaudes par attiecīgajiem izstrādājumiem, ko viņi laiž tirgū vai no tā eksportē, viņiem ir jāizpilda 9. pantā uzskaitītās informācijas prasības. Dažos gadījumos noteikt attiecīgajos izstrādājumos esošo attiecīgo pirmpreču sugu, izcelsmi un ģeolokāciju var būt sarežģīti. Teiktais īpaši attiecas uz tādiem rekonstituētiem izstrādājumiem kā papīrs, kokšķiedru plātnes un kokskaidu plātnes vai ļoti pārstrādātiem izstrādājumiem, piemēram, kakao saturošiem pārtikas produktiem. Tomēr, lai izstrādājumus varētu laist tirgū vai eksportēt, šī informācija ir nepieciešama. Sīkāku informāciju skatīt ESAR piegādes ķēdes infografikās.

Turklāt, kad Savienības tirgū tiek laisti vai no tā eksportēti attiecīgie izstrādājumi, kas satur citus attiecīgos izstrādājumus vai ir izgatavoti no citiem attiecīgajiem izstrādājumiem (uzskaitīti ESAR I pielikumā), kuru pienācīga pārbaude iepriekš nav veikta, tirgus dalībniekam jāveic minēto attiecīgā izstrādājuma daļu pienācīga pārbaude.

Salikti izstrādājumi var saturēt vairākus attiecīgus izstrādājumus no dažādām pirmprecēm. Piemēram, šokolādes tāfelīte [HS 1806] var saturēt produktus, kas iegūti no kakao (kakao pulveri [HS 1805] un kakao sviestu [HS 1804]) un eļļas palmām (palmu eļļu [HS 1511]). Šādos gadījumos tirgus dalībniekam, kas izstrādājumu laiž ES tirgū vai no tā eksportē, pienācīga pārbaude būs jāveic tikai par attiecīgajiem izstrādājumiem, kas minēti pie pirmpreces, kura ESAR I pielikumā iekļauta kā attiecīgā pirmprece. Piemēram, šokolādes tāfelītes [HS 1806] gadījumā attiecīgā pirmprece ir kakao. Tas nozīmē, ka pienācīgas pārbaudes pienākums un informācijas prasības aptver tikai tos attiecīgos izstrādājumus, kuri I pielikuma labajā slejā uzskaitīti pie attiecīgās pirmpreces, ko šokolādes tāfelīte satur vai kas izmantota tās izgatavošanā; šajā gadījumā tie ir kakao pulveris un kakao sviests, kas norādīti pie pirmpreces kakao.

Informācijas prasības

Kad tirgus dalībnieki, veikdami pienācīgu pārbaudi atbilstīgi 8. pantam, savus attiecīgos izstrādājumus apraksta saskaņā ar 9. pantā noteiktajām informācijas prasībām, viņiem aprakstā jāiekļauj attiecīgās pirmpreces vai attiecīgie izstrādājumi, ko viņu attiecīgie izstrādājumi satur vai kas izmantoti to ražošanā.

Tas nozīmē, ka tirgus dalībniekiem ir jāvāc informācija par attiecīgās pirmpreces klātesību attiecīgajos izstrādājumos, ko viņi laiž tirgū vai eksportē. Šī informācija ietver zemesgabalu ģeolokāciju vai, attiecīgi, mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku gadījumā – pasta adresi, kas atbilst attiecīgo zemesgabalu vai novietnes ģeogrāfiskajai atrašanās vietai, kurā ražota attiecīgā pirmprece, ko satur attiecīgie izstrādājumi vai kas izmantota attiecīgo izstrādājumu ražošanā, kā arī 9. panta 1. punktā minēto papildu informāciju. Lai izpildītu 9. pantā noteiktās informācijas prasības norādīt attiecīgo izstrādājumu ģeolokāciju, tirgus dalībnieki iekļauj:

— visu to zemesgabalu ģeolokāciju (vai, attiecīgi, mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku gadījumā – pasta adresi), kuros ražota attiecīgā pirmprece, ko attiecīgie izstrādājumi satur vai kas izmantota to izgatavošanā, *un*

— ražošanas datumu vai laikposmu.

Ja attiecīgais izstrādājums satur vai tā izgatavošanā ir izmantota attiecīgā pirmprece, kas ražota dažādos zemes gabalos, jānorāda visu dažādo zemesgabalu ģeolokācija vai, attiecīgi, mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku gadījumā – pasta adrese. Ja attiecīgie izstrādājumi sastāv no liellopiem vai ir no tiem izgatavoti, ģeolokācija vai, attiecīgi, mikro vai mazo primāro tirgus dalībnieku gadījumā – pasta adrese, saskaņā ar 2. panta 29. punktu attiecas uz visām telpām vai struktūrām, kas saistītas ar liellopu audzēšanu un ietver dzimšanas vietu un attiecīgā gadījumā lauku saimniecības, kurās tie turēti līdz nokaušanas brīdim, un brīvās turēšanas apstākļu gadījumā – jebkuru vidi vai vietu, kur lauksaimniecības dzīvnieki uz laiku vai pastāvīgi turēti līdz nokaušanas brīdim.

Ja kādā no zemesgabaliem, kas identificēts saistībā ar kādu no attiecīgajiem izstrādājumiem, kurš ir attiecīgā saliktā izstrādājuma sastāvā, notiek atmežošana vai meža degradācija, minēto izstrādājumu nevar nedz laist vai darīt pieejamu tirgū, nedz eksportēt (9. panta 1. punkta d) apakšpunkts).

Turklāt, ja attiecīgie izstrādājumi satur koksni vai ir izgatavoti, izmantojot koksni, 9. pants prasa norādīt visu sugu vispārpieņemto nosaukumu un pilnu zinātnisko nosaukumu. Šis noteikums attiecas uz visiem attiecīgajiem izstrādājumiem, kas I pielikumā uzskaitīti pie pirmpreces "koksne". Dažos gadījumos, ja salikti izstrādājumi ir ļoti pārstrādāti, piemēram, kokskaidu plātnes vai papīrs, noteikt visas katrā attiecīgajā sastāvdaļā ietilpstošās sugas var būt sarežģīti. Tomēr ja izstrādājuma ražošanā izmantotās sugas, piemēram, koku sugas, variē, tirgus dalībniekam būs jāiesniedz saraksts ar visām koku sugām, kas varētu būt izmantotas koka izstrādājuma ražošanā. Sugas jānorāda saskaņā ar starptautiski atzītu kokmateriālu nomenklatūru (piem., 2003. gada 1. oktobra DIN EN 13556 "Eiropā izmantoto kokmateriālu nomenklatūra").

10. **SERTIFIKĀCIJU UN TREŠĀS PERSONAS VERIFIKĀCIJAS SHĒMU LOMA RISKA NOVĒRTĒŠANĀ UN RISKA MAZINĀŠANĀ**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 52. apsvērums, 10. panta "Riska novērtējums" 2. punkta n) apakšpunkts

Sertifikācijas shēmas un trešās personas verificētas shēmas bieži izmanto, lai apmierinātu īpašas klientu prasības, kas izvirzītas attiecīgajām pirmprecēm un attiecīgajiem izstrādājumiem. Shēmās var būt iekļauts standarts, kas apraksta prakses, kuras īstenojamas sertificēto pirmpreču ražošanā, un aptver principus, kritērijus un rādītājus; prasības, kas noteic, kā pārbaudāma standarta ievērošana un piešķirami sertifikāti; atsevišķu pārraudzības ķēdes sertifikāciju, kuras uzdevums ir visā piegādes ķēdē nodrošināt pārliecību, ka izstrādājums satur tikai (vai dažos gadījumos noteiktu procentuālo daļu) sertificētu vai trešās personas verificētu materiālu, kas nāk no identificētiem un sertificētiem vai trešās personas verificētiem ražotājiem.

ESAR ir atzīts, ka 10. pantā paredzētajā riska novērtēšanā sertifikācijas shēmas un citas trešās personas verificētas shēmas var sniegt noderīgu informāciju par atbilstību regulai, sagādājot pierādījumus tam, ka izstrādājumi ir likumīgi un neatmežojoši. Jāņem vērā nosacījums, ka šai informācijai jāatbilst attiecīgajām 9. pantā noteiktajām prasībām, kā norādīts 10. panta 2. punkta n) apakšpunktā.

Sertifikācijas un trešās personas verificētas shēmas darbina organizācija, kas nav iesaistīta attiecīgās pirmpreces ražošanā vai piegādes ķēdē. Turklāt dažas no šīm shēmām bieži tiek izmantotas, lai pārliecinātos par noteiktu standartu vai noteikumu ievērošanu, bet tās ne vienmēr sertificē pašu izstrādājumu.

Šis norādījumu dokuments domāts galvenokārt ieinteresētajām personām, kas apsver iespēju izmantot sertifikācijas shēmas vai trešās personas verificētas shēmas, ņemot vērā to potenciālo pievienoto vērtību, ko tās rada, sagādājot papildinošu informāciju, piemēram, par ģeolokācijas koordinātām, un sniedzot atbalstu riska novērtēšanā, ko tirgus dalībnieki veic kā daļu no pienācīgas pārbaudes procesa, kurā pārliecinās, vai attiecīgie izstrādājumi ir likumīgi un neatmežojoši. ESAR neuzliek par pienākumu nedz 1) tirgus dalībniekiem šādas shēmas izmantot, nedz 2) ražotājiem tām pievienoties, nedz arī 3) ražotājvalstīm šādas shēmas izstrādāt. Trešās personas verifikācijas shēmu izmantošana nav juridiska prasība, bet gan brīvprātīgs tirgus dalībnieka lēmums. Ja tirgus dalībnieki nolemj šādas shēmas izmantot, šie norādījumi var palīdzēt viņiem novērtēt, kādā mērā šādas shēmas var būt noderīgas ESAR prasību izpildē.

Sertifikācijas shēmām un trešās personas verificētām shēmām var būt svarīga nozīme ilgtspējīgas lauksaimniecības un mežsaimniecības prakses un atbildīgas sagādes veicināšanā, piegādes ķēdes pārredzamības uzlabošanā un atbilstības sekmēšanā. Jāņem vērā, ka pašdeklarācijas shēmas, kas nebalstās uz trešās personas apliecinājuma procedūrām, šo norādījumu darbības jomā neietilpst un pēc būtības ir mazāk stabilas – neatkarības un objektivitātes trūkuma dēļ.

Šie norādījumi ir relevanti arī valstu kompetentajām iestādēm, jo uzsver šādu aspektu: lai gan 10. pantā paredzētajā riska novērtēšanas procedūrā šādas shēmas var izmantot, tās nevar aizstāt tirgus dalībnieka atbildību par pienācīgu pārbaudi, kas veicama saskaņā ar 8. pantu. Tas nozīmē, ka šādu shēmu izmantošana nenozīmē "zaļo gaismu", jo tirgus dalībniekam joprojām ir jāveic pienācīga pārbaude un no viņa tiek prasīta atbildība gadījumā, ja ESAR noteiktās pienācīgas pārbaudes prasības nav izpildītas.

Shēmu darbības joma, mērķi, struktūra un darbības metodes ir ļoti daudzveidīgas. Ir svarīgi nošķirt, vai shēmas paļaujas uz trešās personas apliecinājuma procedūru, un atkarībā no tā tās tiek iedalītas 1) sertifikācijas shēmās un trešās personas verificētās shēmās, no vienas puses, un 2) pašdeklarācijas shēmās, no otras puses. Pēdējās minētās shēmas šā norādījumu dokumenta darbības jomā neietilpst un pēc būtības ir mazāk stingras – neatkarības un objektivitātes trūkuma dēļ.

a) **Sertifikāciju un trešās personas verifikācijas shēmu loma**

Apsverot iespēju 10. pantā paredzētajā riska novērtēšanas procedūrā sertifikācijas shēmas vai trešās personas verificētas shēmas sagādātu informāciju izmantot par apstiprinošu pierādījumu tam, ka izstrādājums ir likumīgs un neatmežojošs, tirgus dalībiekam vispirms būtu jākonstatē, vai shēmas standarti ir saskanīgi ar attiecīgajiem ESAR noteikumiem. Šajā sakarā būtu jānorāda, ka trešās personas verifikācijas shēmas vai sertifikācijas shēmas tirgus dalībnieki var izmantot, lai pārliecinātos par atbilstību tikai dažām regulas prasībām.

Sertifikācijas un trešās personas verifikācijas shēmās parasti ir izvirzīta prasība, ka trešās personas organizācijām jāspēj novērtējumu veikšanai vajadzīgo kvalifikāciju pierādīt akreditācijas procesā, kurā noteikti standarti, kādiem jāatbilst revidentu prasmēm un sertifikācijas organizāciju izmantotajām sistēmām. Sertificētiem vai verificētiem izstrādājumiem parasti ir marķējums, kurā norādīts sertifikācijas vai verifikācijas organizācijas nosaukums un veids, kā arī revīzijas prasība. Shēma var arī prasīt, lai partneri šo informāciju iekļautu oficiālajos dokumentos, ko dod līdzi sūtījumam. Šīs organizācijas parasti spēj sniegt informāciju par sertifikācijas aptvērumu un to, kā tā veikta attiecīgo izstrādājumu ražotājvalstī, kā arī ziņas par to, kādā veidā un biežumā notikušas revīzijas uz vietas.

Sertifikācijas shēmas un trešās personas verifikācijas shēmas var novērtēt pēc trim galvenajiem elementiem: 1) "attiecīgie standarti", t. i., darbības prasības, darbības joma, procedūras, rīcībpolitikas attiecībā uz uzņēmumiem, kas šīm shēmām pievienojušies, 2) "shēmu nodrošinātā īstenošana", t. i., apmērs, kādā standarti tiek īstenoti, tai skaitā vajadzīgie pasākumi, kas ieviesti, lai garantētu atbilstību, arī ar revīziju palīdzību, un 3) shēmu "pārvaldības aspekti" / ticamības novērtējums, kas ietver, piemēram, pārredzamību, pārliecības gūšanas procesus, pārraudzīšanu utt. Tirgus dalībniekam šāda informācija būtu regulāri jānovērtē no jauna, īpaši ESAR prasību sakarā.

Attiecībā uz ESAR prasībām, ciktāl tās ir sertifikācijas shēmas vai trešās personas verifikācijas shēmas sagādātajai informācijai relevantas, tirgus dalībniekiem būtu rūpīgi jāpārbauda šādi sertifikācijas vai trešās personas verifikācijas shēmu aspekti, kas pieder pie 1) "attiecīgajiem standartiem":

— sertifikācijas vai trešās personas verifikācijas tvēruma derīgums, autentiskums un relevantums (piemēram, vai tā aptver attiecīgās pirmpreces un izstrādājumus, ko aptver ESAR);

— attiecīgo juridisko prasību iekļaušana un izpilde, piemēram, salāgošana ar ESAR 2. pantā doto jēdziena "neatmežojošs" definīciju un 3. pantā noteikto atskaites punktu 2020. gada 31. decembris;

— neatbilstības riska novērtējums, kas pievēršas attiecīgā izstrādājuma likumībai un prasībām, ka tam jābūt neatmežojošam;

— attiecīgo izstrādājumu izsekojamība atpakaļ līdz zemesgabalam, arī izmantojot ģeolokāciju;

— iespēja, ka pārraudzības ķēdes modelī zināmas izcelsmes materiālam varētu tikt piejaukts nezināmas izcelsmes materiāls (saskaņā ar ESAR nav pieņemami) ([17]). Attiecīgais izstrādājums, kam veikta pārraudzības ķēdes sertifikācija, var saturēt arī no dažādiem avotiem iegūtus sertificētus un nesertificētus materiālus jauktā veidā, un tādā gadījumā jāiegūst informācija par to, vai ir veiktas nesertificētās frakcijas pārbaudes un vai minētās pārbaudes sniedz adekvātus pierādījumus par atbilstību ESAR prasībām. Tāpēc pienācīgas pārbaudes procedūra ir jāpabeidz attiecībā uz attiecīgo izstrādājumu kopumā;

— iespēja izmantot masas bilanci gadījumā, kad atbilstīgiem izstrādājumiem ir piejaukti nezināmas izcelsmes izstrādājumi (saskaņā ar ESAR nav pieņemami) ([18]);

— shēmas spēja sagādāt prasīto informāciju kopā ar pierādījumiem, kas ir "pietiekami pārliecinoši un pārbaudāmi", kā teikts 9. pantā.

Otrkārt, saistībā ar 2) "shēmu nodrošināto īstenošanu" tirgus dalībniekiem būtu jāapsver šādi aspekti:

— iespējas piekļūt informācijai par shēmas pārvaldību, ieinteresēto personu iesaisti shēmā un revīziju kopsavilkumiem;

([17]) Dažas shēmas ļauj izstrādājumu sertificēt, ja sertifikācijas standartam pilnībā atbilst attiecīgā izstrādājuma noteikta procentuālā daļa, kas parasti norādīta marķējumā. Šādos gadījumos ir svarīgi, lai tirgus dalībnieks iegūtu informāciju par to, vai ir veiktas nesertificētās frakcijas pārbaudes un vai tās sniedz adekvātus pierādījumus arī par nesertificētās frakcijas atbilstību ģeolokācijas un neatmežošanas prasībām.

([18]) Dažas shēmas pieļauj sertifikāciju, ja tiek izmantotas masas bilances pārraudzības ķēdes. Tomēr šādi jaukta sastāva izstrādājumi ESAR prasībām neatbilst. Saskaņā ar ESAR atļauti ir tikai tādi izstrādājumi, kas pilnībā atbilst iepriekš minētajiem elementiem, tātad jaukta sastāva izstrādājumi, kuru sertifikācijas pamatā ir noteiktas procentuālās daļas vai masas bilances pārraudzības ķēdes, nav pieļaujami.

— bez maksas un publiski piekļūstama datubāze ar datiem par sertifikācijas turētājiem, sertifikātu aptvērumu, derīgumu, sertifikācijas statusa apturēšanas vai izbeigšanas datumu un saistītajiem revīzijas ziņojumiem;

— pārredzamas periodiskas, gadījumizlases veida un neatkarīgas pārbaudes (arī revīzijas) par sertifikācijas shēmas vai trešās personas verifikācijas shēmas atbilstību pašas standartiem, noteikumiem un procedūrām;

— sertificēto materiālu daudzuma un izcelsmes kontrole visā piegādes ķēdē, arī, piemēram, anatomisku, ķīmisku vai DNS analīžu izmantošana, lai verificētu informāciju par izstrādājuma vai piegādes ķēdes izsekojamību;

— efektīvas kontroles, kurās verificē apjomus visā piegādes ķēdē ([19]);

— līdzīgu zīmogu/apgalvojumu izmantošana, atsaucoties uz dažāda veida shēmām;

— pamatoti ziņojumi par iespējamiem trūkumiem vai problēmām attiecīgajā sertifikācijas shēmā vai trešās personas verificētā shēmā valstīs, kas ir attiecīgo pirmpreču vai izstrādājumu izcelsmes valstis;

— pamatoti ziņojumi par konkrētu ražotāju vai tirgotāju, kas izmanto attiecīgo sertifikācijas shēmu vai trešās personas verificēto shēmu.

Saistībā ar 3) "shēmu pārvaldību" tirgus dalībniekiem būtu jāņem vērā šādi elementi:

— iespējamie interešu konflikti;

— krāpšanas un korupcijas kontroles apmērs un konstatējumi;

— sertifikācijas shēmas vai trešās personas verifikācijas shēmas atbilstība starptautiskiem vai Eiropas standartiem (piem., attiecīgajiem *ISO* norādījumiem);

— sekas un sankcijas pārkāpumu gadījumā, kā arī korektīvas darbības, kas var būt sertifikācijas apturēšana līdz korektīvu pasākumu veikšanai, turklāt vērā jāņem arī izstrādājumu sertifikātu izdošanas atļaujas atsaukšanas un atjaunošanas procedūras ātrums;

— tas, vai shēmā iekļauti noteikumi par ieinteresēto personu iesaisti un tiek nodrošināta un veicināta arī sīksaimnieku dalība shēmā (attiecīgā gadījumā);

— informācija par to trešās personas organizāciju neatkarību, kuras akreditētas organizācijas statusā sniedz attiecīgos sertifikācijas vai verifikācijas pakalpojumus. Uz garantijām vai apliecinājumiem, ko sniegusi shēma, ar shēmu saistīti revidenti vai neatkarīgi revidenti, ko shēma piesaistījusi, lai tie veiktu pārliecības nodrošināšanas procedūras, nebūtu jāpaļaujas atsevišķi vai jāuzskata tie par neapstrīdamiem. Būtu jāņem vērā citu relevanto ieinteresēto personu, arī shēmas dalībnieku, arodbiedrību, darba ņēmēju un sīksaimnieku apvienību, pilsoniskās sabiedrības un nevalstisko organizāciju, neatkarīgu revīzijas un pārliecības nodrošināšanas organizāciju viedokļi, ja tie ir pieejami ar saprātīgiem līdzekļiem.

b) **Pamatinformācija**

Sertifikācijas shēmas un trešās personas verificētas shēmas atkarībā no to pārvaldības modeļa ir publiskas vai privātas, un tās var būt un var nebūt valdības kontrolē. Tās var būt obligātas vai brīvprātīgas atkarībā no tā, vai tās ir juridiski saistošas. Privātas shēmas tirgus dalībnieki izmanto brīvprātīgi, savukārt publiskās shēmas bieži (lai gan ne vienmēr) ir obligātas, un tās iedibina valstis, no kurām izstrādājumi tiek sagādāti. Gan publisko, gan privāto sertifikācijas shēmu un trešās personas verifikācijas shēmu mērķis ir ar sertifikācijas palīdzību atzīt labus vidiskos standartus, un tāpēc daudzas no tām ir būtiski veicinājušas lauksaimnieciskās ražošanas ilgtspēju visā pasaulē.

([19]) Pārraudzības ķēdes sertifikāciju var izmantot, lai pierādītu, ka piegādes ķēdē nenonāk nezināmas izcelsmes vai neatļauta pirmprece. Tās pamatā parasti ir pasākumi, kas nodrošina, ka kritiski svarīgajos kontrolpunktos piegādes ķēdē tiek ielaistas tikai atļautas pirmpreces un izstrādājumi un ka izstrādājums ir izsekojams līdz tā iepriekšējam turētājam (kam arī jābūt pārraudzības ķēdes sertifikāta turētājam), nevis atpakaļ līdz izcelsmes vietai. Izstrādājums, kuram veikta pārraudzības ķēdes sertifikācija, var saturēt no dažādiem avotiem iegūtus sertificētus un citus atļautus materiālus jauktā veidā. Tirgus dalībniekam, kas izmanto pārraudzības ķēdes sertifikāciju, būtu jāpārliecinās, ka visi materiāli atbilst ESAR prasībām un ka kontroles ir pietiekamas, lai izslēgtu neatbilstīgu materiālu.

Tomēr pirms ESAR pieņemšanas veiktajā ietekmes novērtējumā, kas pamatojās uz citiem relevantiem pētījumiem, tika konstatētas arī vairākas ar šādām shēmām saistītas bažas, piemēram, par atšķirīgu pārredzamības līmeni un atšķirīgiem noteikumiem, procedūrām un kvalitātes nodrošināšanas sistēmām, kā arī saistībā ar monitoringu, informācijas atklāšanu un izpildes panākšanu. Gadu gaitā ir paustas bažas arī par pārraudzības ķēdes sistēmu efektivitāti, integritāti un neaizsargātību pret krāpšanu. Turklāt dažām privātām shēmām piemīt tāda nepilnība kā neatkarīgas revīzijas trūkums. Komisijas pasūtītā īpašā pētījumā par sertifikācijas un verifikācijas shēmām meža nozarē un attiecībā uz koksnes izstrādājumiem tika izdarīti līdzīgi konstatējumi, kas norādīja uz pārredzamības trūkumu un nepilnīgas vai pat maldinošas informācijas risku ([20]).

Obligātas publiskās verifikācijas shēmas ar saistošiem pasākumiem var paredzēt augstus standartus – gan aptvēruma, gan īstenošanas ziņā. Ir svarīgi, lai tās aptvertu visus ekonomikas dalībniekus valstī (gan laišanu tirgū, gan eksportu) un tādējādi novērstu apiešanas un izvairīšanās iespējas, kuru iemesls ir shēmas neaptvertu tirgus dalībnieku klātbūtne. Vēl tās var nodrošināt sīksaimnieku labāku integrāciju, sniedzot atbalstu, kas vajadzīgs, lai pārvarētu izmaksu problēmu, kura bieži vien tiek uzskatīta par būtisku, jo apjomradīti ietaupījumi ir iemesls, kura dēļ MVU ir grūtāk saņemt sertifikāciju salīdzinājumā ar lielākiem tirgus dalībniekiem.

Attiecībā uz privāto un publisko shēmu uzticamību un relevantumu visiem to standartu piemērojamajiem elementiem vajadzētu būt saskanīgiem (proti, tāda paša vai augstāka līmeņa) ar ESAR, jo īpaši attiecībā uz jēdziena "neatmežojošs" definīciju, ģeolokācijas prasībām, pārredzamību un ražošanas likumību.

Šajā kontekstā ir svarīgi atzīmēt, ka ne visās shēmās ir iekļauti ar attiecīgās pirmpreces ražošanas likumību saistīti standarti un novērtējumi, un tāpēc var būt svarīgi pārbaudīt, kādas likumības prasības shēmas aptver, proti, kādus tiesību aktus tās aptver un kādus kritērijus vai rādītājus izmanto atbilstības novērtēšanā. Piemēram, definīcijas, kas ražotājvalstī ir uzskatāms par attiecīgo "tiesību aktu" vai par "likumīgu", vai rādītāji, kas jāņem vērā nelikumības riska novērtēšanā, dažādās shēmās var atšķirties.

Tāpat ikvienas relevantās shēmas īstenošanu, izpildi un uzticamību ietekmē iekšējā lēmumu pieņemšana un pārvaldība, arī tādu piegādes ķēdes dalībnieku tieša dalība, kuri tiecas iegūt un tur sertifikātus vai iegādājas un izmanto sertificētus izstrādājumus, lai apmierinātu klientu prasības.

Lai vēl vairāk atvieglotu tirdzniecību un veicinātu atbilstību ESAR, tiks izveidots sertifikācijas shēmu repozitorijs, kurš sniegs pārredzamu informāciju par esošo shēmu darbības jomu un uz kuru ekonomikas dalībnieki varēs atsaukties, kad veiks pienācīgu pārbaudi, kas vajadzīga, lai izstrādājumus laistu un darītu pieejamus ES tirgū, un kompetentās iestādes varēs izmantot, kad veiks relevantās pārbaudes.

Lai ņemtu vērā vēl citus visdažādāko veidu sertifikācijas un trešās personas verifikācijas attiecīgos elementus, aicinām iepazīties ar Komisijas veikto ietekmes novērtējumu ([21]), ES paraugprakses vadlīnijām par brīvprātīgām lauksaimniecības produktu un pārtikas produktu sertifikācijas shēmām ([22]) un konstatējumiem, kas izdarīti Komisijas pētījumā par sertifikācijas un verifikācijas shēmām meža nozarē un attiecībā uz koksnes izstrādājumiem ([23]).

11. **IZMANTOŠANA LAUKSAIMNIECĪBĀ**

1. **Ievads**

ESAR 3. panta a) punkts aizliedz laist un darīt pieejamas Savienības tirgū vai no tā eksportēt attiecīgās pirmpreces un attiecīgos izstrādājumus, ja tie nav neatmežojoši. ESAR 2. panta 13. punkta a) apakšpunktā teikts, ka "neatmežojošs" nozīmē, ka attiecīgie izstrādājumi satur, ir baroti vai izgatavoti, izmantojot attiecīgās pirmpreces, kas ir ražotas, izmantojot zemi, kurā pēc 2020. gada 31. decembra nav notikusi atmežošana ([24]). Saskaņā ar 2. panta 3. punktu "atmežošana" ir meža pārveidošana nolūkā to izmantot lauksaimniecībā neatkarīgi no tā, vai pārveidošana ir vai nav cilvēka izraisīta.

([20]) Eiropas Komisija, ziņojums *Study on Certification and Verification Schemes in the Forest Sector and for Wood-based Products*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2021.

([21]) Eiropas Komisija, SWD (2021) 326 final.

([22]) OV C 341, 16.12.2010., 5. lpp.

([23]) Eiropas Komisija, ziņojums *Study on Certification and Verification Schemes in the Forest Sector and for Wood-based Products*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2021.

([24]) Otrs termina "neatmežojošs" elements, kas dots 2. panta 13. punkta b) apakšpunktā, kurā teikts, ka attiecīgajiem izstrādājumiem, kas satur koksni vai ir izgatavoti, izmantojot koksni, jābūt iegūtiem, neizraisot meža degradāciju, šīs nodaļas darbības jomā neietilpst, jo tajā aplūkota tieši izmantošana lauksaimniecībā.

ESAR 36. apsvērumā teikts, ka Komisijai būtu jāizstrādā pamatnostādnes, kas domātas, lai precizētu jēdziena "izmantošana lauksaimniecībā" interpretāciju, jo īpaši attiecībā uz meža pārveidošanu par zemi, kura izmantošanai lauksaimniecībā nav paredzēta. Šādas pamatnostādnes minētas arī Dabas atjaunošanas regulas ([25]) 31. apsvērumā.

Šīs nodaļas galvenie mērķi ir šādi:

— precizēt termina "mežs" definīciju, to, kā mērāmi tehniskie parametri, ko izmanto, lai saskaņā ar ESAR definētu terminu "mežs", proti, platība, koku vidējais augstums un vainagu projekcija, it īpaši gadījumos, kad koku aizņemtās platības robežojas ar lauksaimniecības platībām vai ar tām pārklājas (3. iedaļa);

— precizēt ESAR 2. panta 5. punktā minēto jēdzienu "atmatā atstāta lauksaimniecības zeme" un "lauksaimniecības plantācijas" nozīmi, jo īpaši nosacījumus, ar kādiem lauksaimniecības platības, kas ir aizlaistas atmatā vai atstātas papuvē, vai tiek izmantotas dažu veidu stādaudzētavām, 2. panta piemērošanas vajadzībām (neatkarīgi no zemes raksturlielumiem) aizvien uzskata par "izmantotām lauksaimniecībā", un tātad paskaidrot nosacījumus, kad mežu uzskata par pārveidotu par lauksaimniecības zemi (3. un 4. iedaļa);

— sniegt norādījumus par apstākļiem, kādos, neraugoties uz koku segumu, kas konstatēts pēc 2020. gada 31. decembra (ESAR 2. panta 13. punktā noteiktais termiņš), platība būtu jāuzskata par "izmantotu lauksaimniecībā" (4. iedaļa);

— precizēt, kādās situācijās platība, kas atbilst termina "mežs" definīcijai, nebūtu jāuzskata par pārveidotu "izmantošanai lauksaimniecībā" domātā zemē, bet gan citā zemes izmantojumā, konkrēti:

  — citā zemes izmantojumā, kas paredzēts, lai nepieļautu, minimalizētu, mazinātu vai apvērstu invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās kaitīgo ietekmi uz biodaudzveidību, vai

  — daļēji dabiskās dzīvotnēs, kuras apsaimnieko ekstensīvi (piem., ar saudzējošu noganīšanu), kā prasīts saglabāšanas vai atjaunošanas plānā, ar kuru īsteno pienākumus, kas izriet no starptautiskām konvencijām par dabas un biodaudzveidības aizsardzību un atjaunošanu, vai

  — zemē, ko izmanto meža ugunsgrēku profilaksei vai atjaunīgās enerģijas izvēršanai (2. iedaļa un 4. iedaļas a) punkts);

— interpretēt ESAR lietoto jēdzienu "izmantošana lauksaimniecībā", ņemot vērā definīcijas, kas noteiktas piemērojamajos ES tiesību aktos, un skaidrojumus, par kuriem vienošanās panākta starptautiskā līmenī (4. iedaļa, 4. iedaļas c) un d) punkts);

— precizēt, kāda kombinēta un sinerģiska izmantošana iespējama platībās ar koku segumu, uz kurām attiecas ESAR definīcijas, piemēram, agromežsaimniecības, laukkopības-mežkopības, mežkopības-ganīblopkopības un laukkopības-mežkopības-ganīblopkopības sistēmas (4. iedaļas d) punkts);

— skaidrot, kā izpaužas dažādi zemes izmantojumi vienā un tajā pašā platībā un kā lietojamas kadastrālās kartes un zemes reģistri (5. iedaļa).

2. **Skaidrojums par meža pārveidošanu par zemi, ko nav paredzēts izmantot lauksaimniecībā**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 36. apsvērums, 2. panta "Definīcijas" 3., 5. un 13. punkts, 3. panta "Aizliegums" a) punkts

Saskaņā ar ESAR 2. panta 3. punktu "atmežošana" ir meža pārveidošana nolūkā to izmantot lauksaimniecībā, un ar to būtu jāsaprot, ka zemes izmantojums no ESAR 2. panta 4. punktā definētā "meža" (detalizēti aplūkots 3. iedaļā) mainās uz ESAR 2. panta 5. punktā definēto "izmantošanu lauksaimniecībā" (detalizēti aplūkota 4. iedaļā, 4. iedaļas c) un d) punktā). Šajā kontekstā minētās pārveidošanas apmērs nav svarīgs, taču tad, ja atmežošana notikusi pēc 2020. gada 31. decembra, pirmprece, kas ietilpst regulas darbības jomā un ražota šādā zemē, šādas pārveidošanas dēļ kļūst par neatbilstīgu pirmpreci.

Platības klasificēšana par "atmežotu" balstās uz objektīvu kritēriju, proti, vai mežs ir pārveidots konkrētam izmantojumam un nolūkam, neatkarīgi no zemesgabala likumīgi reģistrētā izmantojuma un ģeogrāfiskajām robežām un jautājuma par to, kāds bijis atmežošanas cēlonis.

([25]) OV L, 2024/1991, 29.7.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1991/oj.

Meža pārveidošana par citiem zemes izmantojumiem, kas jēdziena "izmantošana lauksaimniecībā" definīcijā neietilpst, regulas piemērošanas vajadzībām nozīmē, ka šāda pārveidošana neietilpst arī "atmežošanas" definīcijā (detalizētu informāciju par "izmantošanu lauksaimniecībā" skatīt 4. iedaļā). Pie šādiem gadījumiem pieder meža pārveidošana par urbānās infrastruktūras teritorijām, piemēram, elektropārvades līnijām, ceļiem, pilsētām un apdzīvotām vietām, nelauksaimnieciskiem rūpnieciskiem objektiem vai atjaunīgās enerģijas izvēršanas objektiem.

Meža zemes pārveidošana ESAR dotajā "atmežošanas" definīcijā neietilpst arī tad, ja pārveidošanas un zemes tālākās izmantošanas primārais mērķis nav izmantošana lauksaimniecībā, bet gan, piemēram, atjaunīgās enerģijas izvēršana, rūpnieciska izmantošana, biodaudzveidības atjaunošana, meža ugunsgrēku profilakse, dzīvnieku labturība ekstrēmos klimatiskajos apstākļos vai invazīvu svešzemju sugu pārvaldība. Lauksaimnieciskas palīgdarbības drīkst veikt gadījumos, kad tas ir būtiski, lai atbalstītu primāro mērķi, kāds izvirzīts pārveidošanai un zemes izmantošanai pēc pārveidošanas (sk. 4. iedaļas a) punktu), vai kad lauksaimnieciskā darbība nemaina dominējošo izmantojumu, kas ir mežs (sk. 4. iedaļas b) punktu).

Par noteikumu izpildes panākšanu atbildīgas ir dalībvalstis. Piemērojot šos norādījumus atsevišķiem gadījumiem, dalībvalstīm būtu jāpārliecinās, ka katra gadījuma īpašie apstākļi tiek pienācīgi ņemti vērā, turklāt jāņem vērā arī attiecīgie Līguma noteikumi. Gadījumos, kad, ņemot vērā visus attiecīgos apstākļus, darbības uzskatāmas par nenozīmīgām, jāievēro proporcionalitātes princips.

3. **Termina "mežs" definīcija**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi: *ESAR 2. panta "Definīcijas" 4. punkts*

Saskaņā ar ESAR 2. panta 4. punktu platību uzskata par "mežu", ja tai piemīt šādas īpašības:

— **zeme aizņem vairāk nekā 0,5 hektārus**; tas nozīmē, ka koku aizņemtā platība, ko apraksta vainagu projekcijas perimetrs, sasniedz vai pārsniedz 0,5 hektārus;

— **koku augstums ir lielāks par 5 metriem**; tas nozīmē, ka koku galotne sniedzas vidēji 5 metru vai lielākā augstumā;

— **vainagu projekcija ir lielāka par 10 %**; tas nozīmē, ka kokaudzi veidojošo koku vainagu seguma attiecība pret kokaudzes aizņemto platību ir lielāka par 10 %;

— **koki spēj šīs robežvērtības sasniegt *in situ***; tas attiecas uz platībām, kurās aug jauni koki, kas koku vainagu projekciju 10 % un augstumu 5 metri vēl nav sasnieguši, bet, visticamāk, sasniegs. It sevišķi tas attiecas uz platībām, kurās koku kādu laiku nav – pēc kailcirtes, kas ir daļa no meža apsaimniekošanas prakses, vai pēc dabas katastrofām, bet kuras paredzēts atjaunot;

— **izņemot zemi, kas galvenokārt paredzēta lauksaimniecības vai pilsētu zemes izmantošanai**; tas nozīmē, ka mežu nosaka gan koku klātesība, gan tas, ka nav cita dominējoša zemes izmantojuma (sk. zemāk un arī 4. iedaļu).

Parametru "aizņemtā zeme", "vidējais augstums" un "vainagu projekcija" robežvērtības kokiem jābūt sasniegušiem vai jāspēj in situ *sasniegt vienlaikus.*

ESAR kontekstā "**pilsētu zemes izmantošana**" būtu jāuzskata par dominējošu, piemēram, pilsētu parkos un dārzos, neatkarīgi no tā, vai meža definīcijā minētās robežvērtības ir sasniegtas. Vairāk informācijas par dominējošo "**izmantošanu lauksaimniecībā**" skatīt 4. iedaļā.

Ja definīcijā noteiktie parametri ir sasniegti, "meža" platībā ietilpst (ne tikai):

— mežu ieskautas vai ar mežu cieši savienotas platības, ko izmanto mežsaimniecībā, piem., meža ceļi, mineralizētās joslas un citas mazas atklātas platības, ja vien tās nav izveidotas individuālajā nekustamajā īpašumā;

— zeme, kura parasti vairāk nekā 10 gadus bijusi pamesta un kurā atjaunojušies koki, kas sasnieguši "meža" kritērijus (skatīt kopsakarā ar "atmatā atstātu zemi un zemi, kas uz laiku atstāta papuvē" 4. iedaļā);

— mangroves plūdmaiņu zonās neatkarīgi no tā, vai šī platība ir klasificēta pie sauszemes teritorijām vai ne;

— stādaudzētavas, kuras atrodas meža teritorijā un kurās kokus audzē meža īpašnieku pašu vajadzībām;

— platības, kas atrodas ārpus likumā noteiktās meža zemes, bet atbilst termina "mežs" definīcijas kritērijiem.

Termina "mežs" definīcija neaptver kokaudzes lauksaimnieciskās ražošanas sistēmās. Tālāku informāciju skatīt 4. iedaļas c) punktā un 4. iedaļas d) punktā.

4. **Termina "izmantošana lauksaimniecībā" definīcija un izņēmumi**

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 2. panta "Definīcijas" 5. punkts

Saskaņā ar ESAR 2. panta 5. punktu platību uzskata par "izmantotu lauksaimniecībā", ja zeme tiek izmantota lauksaimniecības nolūkā.

a) *Lauksaimniecības nolūka skaidrojums*

Saskaņā ar 2. panta 5. punktu zemi par izmantotu lauksaimniecības nolūkā (cita starpā) uzskata šādos gadījumos:

— lauksaimniecības plantācijas, kas definētas ESAR 2. panta 6. punktā. Sīkākus norādījumus par "lauksaimniecības plantācijām" skatīt 4. iedaļas c) punktā;

— atmatā atstātas lauksaimniecības platības. Lauksaimniecības platības, kas atstātas atmatā, būtu jāskata kopsakarā ar "zemi, kas uz laiku atstāta papuvē", kā aprakstīts turpmāk šajā iedaļā;

— lauksaimniecības dzīvnieku audzēšana. Šeit ietilpst īslaicīgu vai pastāvīgu ganību platības un lauku saimniecību ēkas, ko izmanto dzīvnieku audzēšanai un izmitināšanai.

Jāatzīmē, ka kategorijas "lauksaimniecības plantācijas", "atmatā atstāta lauksaimniecības platība" un platība, ko izmanto "lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanai", ir neizsmeļošs saraksts ar piemēriem, ko nozīmē "izmantošana lauksaimniecībā".

Šajā regulā ar lauksaimniecībā izmantotu zemi būtu jāsaprot šādas zemes izmantojuma kategorijas:

— zeme, ko aizņem īslaicīgas kultūras, t. i., visa zeme, ko aizņem kultūraugi, kuru augšanas cikls parasti ir īsāks par vienu gadu, arī zeme, ko īslaicīgi aizņem daudzgadīgi kultūraugi;

— zeme, ko aizņem īslaicīgas pļavas un ganības, t. i., zeme, kurā lopbarības zālaugu kultūras vai pļaušanai vai noganīšanai domātas stiebrzāles audzē mazāk nekā piecus gadus pēc kārtas;

— atmatā atstāta zeme vai zeme, kas uz laiku atstāta papuvē, t. i., lauksaimniecības zeme, kas pirms atkārtotas apstrādāšanas, noganīšanas vai izmantošanas citām lauksaimnieciskām darbībām tiek ilgstoši atpūtināta. Tā var ietilpt lauku saimniecību augsekas sistēmā vai izveidoties leģitīmu iemeslu dēļ vai tādu ārkārtas apstākļu dēļ kā bruņoti konflikti, plūdu postījumi, ūdens trūkums, ielaidresursu nepieejamība, arī ekonomiski, sociāli (slimība, pēctecības problēmas) vai juridiski iemesli (tiesvedība u. c.). NB! Atmatā aizlaista vai papuvē atstāta zeme par "lauksaimniecībā izmantotu" zemi parasti tiek uzskatīta vēl [desmit] gadus. Tomēr platību par "izmantotu lauksaimniecībā" var uzskatīt arī ilgāk, ja tiek pierādīts, ka lauksaimnieciskās darbības nebija iespējams atsākt kāda no iepriekš minētajiem iemesliem dēļ. Norādītajam iemeslam jābūt spēkā visā periodā, kurā zeme bijusi aizlaista atmatā vai uz laiku atstāta papuvē. Ja šādi pierādījumi tiek sniegti, zeme būtu jāturpina uzskatīt par nepārtraukti izmantotu lauksaimniecībā, izņemot gadījumus, kad ar valsts tiesību aktu tā oficiāli noteikta par mežu;

— zeme, ko aizņem ilggadīgie stādījumi, t. i., zeme, kurā audzē ilggadīgas kultūras, kas daudzus gadus, parasti piecus gadus vai vairāk, nav jāstāda atkārtoti. Zeme, ko aizņem ilggadīgie stādījumi, ietver arī zemi, ko izmanto ilggadīgo kultūru audzēšanai segtās platībās, kas aprakstīta 4. iedaļas b) punktā;

— zeme, ko aizņem pastāvīgās pļavas un ganības, t. i., zeme, ko piecus vai vairāk gadus pēc kārtas izmanto dzīvnieku ganīšanai vai kultivētu vai dabisku lopbarības kultūru audzēšanai;

— zeme zem lauku saimniecību ēkām un pagalmiem, t. i., platības, ko aizņem saimniecības ēkas (angāri, šķūņi, pagrabi, silosi), lopkopības ēkas un konstrukcijas (zirgu staļļi, govju kūtis, aitu aploki, mājputnu aploki) un pagalmi;

— ja var pietiekami pārliecinoši pierādīt, ka i) zemesgabals pirms 2020. gada 31. decembra tika "izmantots lauksaimniecībā", kā aprakstīts iepriekš, un ii) ja ražotājs ir nolēmis iestādīt īscirtmeta atvasāju vai uzņemties saistības uz laiku apmežot zemi pirms minētā datuma vai pēc minētā datuma, un attiecīgā zeme neietilpst meža apsaimniekošanas plāna darbības jomā vai tāda tiesību akta darbības jomā, kas paredz meža apsaimniekošanu vai meža aizsardzību minētajā zemes gabalā, ESAR piemērošanas vajadzībām tiek uzskatīts, ka šāds zemes gabals joprojām tiek izmantots lauksaimniecībā, un ražotājs minētajā zemesgabalā var turpināt lauksaimniecisko darbību;

— iepriekš minētās lauksaimniecības zemes izmantojuma kategorijas var aptvert arī platības, ko aizņem ainavas elementi, kurus uzturēt rosina biodaudzveidības vai vides apsvērumu dēļ.

Atjaunošana, invazīvu sugu pārvaldība, meža ugunsgrēku profilakse, dzīvnieku labturība, atjaunīgās enerģijas izvēršana

Zeme, kas pārveidota vienam vai vairākiem no turpmāk uzskaitītajiem primārajiem mērķiem, par pārveidotu izmantošanai lauksaimniecībā **nebūtu** jāuzskata, ja pārveidošana veikta, lai:

— nepieļautu, minimalizētu, mazinātu vai apvērstu invazīvas svešzemju sugas introdukcijas un izplatīšanās kaitīgo ietekmi uz biodaudzveidību, ja pārveidošana aprobežojas tikai ar to, kas ir absolūti nepieciešams, un ja to pamato profilakses plāni, pārvaldības plāni vai oficiālas pilnvaras, vai

— novērstu vai minimalizētu un vājinātu meža ugunsgrēku risku, ja pārveidošana aprobežojas tikai ar to, kas ir absolūti nepieciešams, un ja to pamato ugunsgrēku profilakses plāni, meža apsaimniekošanas plāni vai oficiālas pilnvaras, vai

— nodrošinātu atbilstību tiesību aktiem par dzīvnieku labturību, ja labturības nodrošināšanai ir nepieciešama dzīvnieku izmitināšanai domātu (pastāvīgu un pagaidu) konstrukciju uzstādīšana, kas aprobežojas ar minimālo būvniecībai vajadzīgo platību, un ja šī darbība neietekmē apkārtējo platību klasificēšanu par mežu, vai

— nodrošinātu biodaudzveidības ziņā augstvērtīgu ekosistēmu (piemēram, noteiktu tipu virsāju, mitrāju vai zālāju) atjaunošanu un tai sekojošu saudzējošu apsaimniekošanu, ja tas prasīts saglabāšanas vai atjaunošanas plānā (piem., aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas plānā vai nacionālā vai reģionālā dabas atjaunošanas plānā), ar ko īsteno pienākumus, kuri izriet no globāliem daudzpusējiem nolīgumiem par dabas un biodaudzveidības aizsardzību un atjaunošanu, piemēram, no Biodaudzveidības konvencijas un Kuņminas–Monreālas globālā biodaudzveidības satvara, vai

— izvērstu atjaunīgās enerģijas ražošanu (piem., ierīkojot vējparkus, uzstādot fotoelementus).

Tomēr gadījumos, kad tas ir būtiski, lai atbalstītu primāro mērķi, kāds izvirzīts pārveidošanai un zemes izmantošanai pēc pārveidošanas, drīkst veikt lauksaimnieciskas palīgdarbības.

b) *Skaidrojums par dominējošo zemes izmantojumu*

Saskaņā ar 2. panta 4. punktu gadījumā, ja dominējošais zemes izmantojums ir lauksaimniecība, zeme neietilpst termina "mežs" definīcijā.

ESAR kontekstā saistībā ar izņēmumiem, kas minēti 2. panta 4. punktā dotajā termina "mežs" definīcijā, "**izmantošana lauksaimniecībā**" par dominējošu būtu jāuzskata šādos gadījumos (saraksts nav izsmeļošs):

— sezonālas (piem., vasaras ganību) vai īslaicīgas mežkopības-ganīblopkopības sistēmas, kurās ganīšana notiek kokiem klātās platībās, kas neietilpst pirmatnējo mežu kategorijā (piem., daļēji dabiskās ganībās vai dabiskās ganībās ar mainīgu koku segumu);

— ja mežkopības-ganīblopkopības vai laukkopības-mežkopības prakse klimatisko apstākļu dēļ (piem., platību uz laiku klāj sniega sega) iespējama tikai noteiktā gada periodā, to var uzskatīt par dominējošo izmantojumu;

— ja platībā (piem., ganībās), ko galvenokārt izmanto lauksaimniecībā, dažādiem vides vai biodaudzveidības mērķiem ir izveidotas aizsargājošas koku grupas, pat ja termina "mežs" definīcijā dotās robežvērtības šajā platībā ir sasniegtas.

Šie gadījumi nav uzskatāmi par lauksaimnieciskām palīgdarbībām, ko pārveidošanas kontekstā veic atjaunošanas vai invazīvas svešzemju sugas pārvaldības nolūkā un kas kategorijā "izmantošana lauksaimniecībā" neietilpst (sk. iepriekš).

Turpretim ESAR piemērošanas kontekstā "**izmantošana lauksaimniecībā**" par **dominējošu nav** jāuzskata, piemēram, attiecībā uz blakusproduktu (piem., kafijas) mazapjoma ražošanu un sporādisku ekstensīvu vai nelielā apjomā notiekošu ganīšanu mežos, kamēr vien ražošanai un saistītajām darbībām nav kaitīgas ietekmes uz meža dzīvotni.

c) *Termina "lauksaimniecības plantācija" definīcija*

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 2. panta "Definīcijas" 6. punkts

"Lauksaimniecības plantācijas" ir iekļautas termina "izmantošana lauksaimniecībā" definīcijā, kas dota ESAR 2. panta 5. punktā.

ESAR 2. panta 6. punktā dotā termina "lauksaimniecības plantācija" definīcijā, pirmkārt, minēta "zeme ar koku audzēm lauksaimnieciskās ražošanas sistēmās, piemēram, augļu koku plantācijas, eļļas palmu plantācijas, olīvu dārzi", kas atsaucas uz augkopībai, arī ilggadīgiem stādījumiem, atvēlēto zemi, kura aprakstīta 4. iedaļā.

Otrkārt, definīcijā minētas "agromežsaimniecības sistēmas, kur kultūraugus audzē zem koku vainagu klāja", kas izskaidrotas 4. iedaļas d) punktā un jālasa kopsakarā ar izņēmumu, kad dominējošais zemes izmantojums nemainās. ESAR 2. panta 6. punktā ir tālāk precizēts, ka jēdziens "lauksaimniecības plantācijas" ietver visas attiecīgo pirmpreču, izņemot koksnes, ražošanai domātās plantācijas, tātad šīs plantācijas ietilpst termina "izmantošana lauksaimniecībā" definīcijā.

Visbeidzot, ESAR 2. panta 6. punktā teikts, ka lauksaimniecības plantācijas no jēdziena "mežs" definīcijas ir izslēgtas. Tas nozīmē, ka platības, kas atbilst lauksaimniecības plantācijas kritērijiem, meža definīcijā neietilpst pat tad, ja tajās aug tādi koki kā Brazīlijas hevejas vai eļļas palmas.

d) *Termina "agromežsaimniecības sistēma" skaidrojums*

Attiecīgie tiesību aktu noteikumi:

ESAR 37. apsvērums un 2. panta "Definīcijas" 6. punkts

Saskaņā ar *FAO* dokumentiem ([26]) "agromežsaimniecība" ir kopīgs nosaukums, kas apzīmē zemes izmantošanas sistēmas un tehnoloģijas, kurās daudzgadīgus kokaugus (kokus, krūmus, palmas, bambusus utt.) ar nolūku audzē tajā pašā zemes apsaimniekošanas vienībā, kur audzē lauksaimniecības kultūras un/vai dzīvniekus, jebkādā telpiskā izkārtojumā vai laika secībā. Starp dažādajiem agromežsaimniecības sistēmu komponentiem pastāv gan ekoloģiska, gan ekonomiska mijiedarbība. Ir divas agromežsaimniecības pamatsistēmas: vienlaicīgā un secīgā. Vienlaicīgās sistēmās koki un kultūraugi vai dzīvnieki aug kopā vienā un tajā pašā zemes gabalā, savukārt secīgās sistēmās kultūraugi un koki lielāko daļu vienas un tās pašas platības aizņem pamīšus, tādējādi mazinot konkurenci.

([26]) FAO 2003. *Multilingual Thesaurus on Land Tenure. Chapter 7. Land in an agricultural, pastoral and forestry context.*

Agromežsaimniecība var nozīmēt arī konkrētas mežsaimniecības prakses, kas papildina lauksaimnieciskās darbības, piemēram, uzlabo augsnes auglību, mazina augsnes eroziju, uzlabo sateces baseina apsaimniekošanu vai sagādā ēnu un barību lauksaimniecības dzīvniekiem ([27]).

Regulas 37. apsvērumā atgādināts, ka saskaņā ar *FAO* definīcijām agromežsaimniecības sistēmas būtu jāuzskata nevis par mežiem, bet gan par izmantošanu lauksaimniecībā, un ka tās aptver dažādas situācijas, kad kultūraugi tiek audzēti zem koku vainagu klāja, kā arī laukkopības-mežkopības, mežkopības-ganīblopkopības un laukkopības-mežkopības-ganīblopkopības sistēmas.

Tā kā zeme, kas galvenokārt paredzēta "izmantošanai lauksaimniecībā", no ESAR 2. panta 4. punktā dotās "meža" definīcijas ir izslēgta, var secināt, ka zemi, ko galvenokārt aizņem 37. apsvērumā norādītajiem mērķiem ierīkotas agromežsaimniecības sistēmas, nevar uzskatīt par "mežu". Šādā gadījumā regulas piemērošanas vajadzībām šī zeme jāuzskata par zemi, ko izmanto lauksaimniecībā. Par lauksaimnieciskām palīgdarbībām, arī agromežsaimniecības darbībām, ko veic atjaunošanas kontekstā, lasāms 2. iedaļā.

5. **Skaidrojums par zemes izmantojumu gadījumā, ja vienā un tajā pašā platībā ir vairāki zemes izmantojumi, un par zemes reģistru un kadastrālo karšu izmantošanu**

Ja zemesgabalā ir gan platība, kas atbilst "meža" definīcijai, gan platība, ko izmanto lauksaimniecībā, abas minētās platības ir jāaplūko atsevišķi. Platība, kas atbilst "meža" definīcijas kritērijiem, ietilpst regulas darbības jomā, turpretim platība, kas atbilst jēdziena "izmantošana lauksaimniecībā" kritērijiem, zemes pārveidošanas aspektā regulas darbības jomā neietilpst.

Tam, vai lauksaimniecībā izmantotā zemesgabala daļa ir lielāka nekā zemesgabala daļa, kas saskaņā ar definīciju tiek uzskatīta par mežu, nav nozīmes. Piemēram, ja 10 hektārus lielā īpašumā ir 2 hektāri, ko, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem, var uzskatīt par meža platību, bet 8 hektārus izmanto lauksaimniecībā, tad šie 2 hektāri meža tiek klasificēti kā mežs, neraugoties uz to, ka tie veido tikai 20 % no īpašuma kopplatības.

Kad novērtē, vai konkrētais zemesgabals ir mežs, noteicošajiem vajadzētu būt faktiskajiem meža parametriem, nevis apzīmējumam zemes reģistros un kadastrālajās kartēs. Tomēr zemes reģistri un kadastrālās kartes var papildināt satelītdatus gadījumos, kad jāpierāda, ka zeme iepriekš izmantota lauksaimniecībā. Turklāt meža apsaimniekošanas plānus un oficiālo meža platību reģistrus var izmantot, lai noteiktu, vai platība ir mežs, kurā patlaban nav koku seguma, īpaši tad, ja platībā koku kādu laiku nav – meža apsaimniekošanas prakses vai dabas katastrofas dēļ vai tāpēc, ka tie ir pirmie gadi pēc pirmreizējas apmežošanas. Komisijas uzturētais ES novērošanas centrs ([28]) ir rīks, ko visas ieinteresētās personas bez maksas var izmantot, lai noteiktu 2020. gada pasaules meža segumu. Tomēr novērošanas centrs nav ekskluzīvs, nav obligāts, un tam nav juridiskas vērtības. Publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas var izmantot visas kartes vai citus datus, ko tās uzskata par pienācīgas pārbaudes vai citu pārbaužu mērķim piemērotiem.

([27]) FAO *World Programme For The Census Of Agriculture 2020*, 1. sēj., 120. lpp., 8.12.12. un 8.12.13. punkts.

([28]) ES Atmežošanas un meža degradācijas novērošanas centrs: https://forest-observatory.ec.europa.eu/forest/gfc2020.